

Zákonem o spolkové ústavě není nijak skončeno nové vybudování rakouské ústavy, jsou položeny pouze základy této novostavby. Důležité speciální ústavní zákony dosud scházejí. Z části proto, že nová úprava určitých otázek, jako na př. kodifikace svobod a práv, z politických důvodů nebyla již možná v rámci spolkové ústavy, z části proto, že k tomu v krátkém čase, který mělo ustavující Národní shromáždění ke konečné úpravě spolkové ústavy, nebylo již příležitosti. K těmto zákonům patří zejména ústavní zákon o oboru působnosti spolku a zemí v ohledu školství, výchovy a vzdělání lidu a ústavní zákon o organisaci všeobecné státní správy v zemích. Tyto obory, pro které zmíněné zákony mají být vydány, netvoří snad právní mezery, nýbrž zde platí prostě dále normy z doby před spolkovým státem. Na osnovách těchto zákonů se nyní pracuje.

Civilistické studie k pozemkové reformě.

Jaromír Sedláček.

I. Velký majetek pozemkový.

I. Úvod.

§ 1. Způsob výkladů.

Pozemková reforma, která po 28. říjnu 1918 stala se v naší republice politickou a sociální nutností, byla vyjádřena řadou zákonů, které se velmi citelně dotýkají našeho práva soukromého. Jakkoliv zákony pozemkové reformy povýtečně patří do práva správního, je velmi vhodné pojednati o nich též s hlediska civilistického a to z dvojího důvodu: jednak je spjata řada ustanovení s občanským právem naším, jednak přejímají zákony pozemkové reformy pojmy, které civilistika vypracovala a objasnila. Do první kategorie náleží na př. ustanovení o dědickém právu selském (z. ze dne 30. ledna 1920, č. 81, § 40 a n.) nebo ustanovení o bezúčinnosti smluv proti státu po rozumu § 7. z (áborového) z(ákona) nebo ustanovení, že při záboru velkého majetku pozemkového neplatí zásada důvěry v knihy veřejné § 16. z. z. Do druhé kategorie možno čítati pojmy: nemovitost (§ 2. z. z.), právní jednota (§ 3. z. z.), výpověď (§ 12. zákona náhradového), soubor nemovitostí (§ 2. z. z.), manželé (tamtéž) rodiče a děti (§ 4. z. z.) a pod. Obě kategorie liší se velmi podstatně a zásadně. V první kategorii jde o to, že dosavadní právní povinnosti, stanovené právním řádem, resp. jeho částí, zvané právem soukromým, se mění buď vůbec anebo vzhledem k určitým osobám, ve druhé jde však o právní skutečnosti, které jsou podmínkou subjektivních povinností, těmito novými zákony stanovených. Tyto právní sku-

tečnosti, převzaté z dosavadního práva soukromého, budou někdy identické s dosavadními, někdy však jim budou pouze podobny, někdy budou mít s těmito jen stejné jméno, obsah pojmu bude různý. Musíme si uvědomiti, že při právních skutečnostech jde o pojem, kterým se vyjadřuje určitá skutečnost vnějšího světa, již právním řádem byly předepsány určité náležitosti. Jen tehdy, má-li skutečnost vnějšího světa tyto náležitosti, je podmínkou subjektivní povinnosti, objektivní normou stanovené.¹⁾

§ 2. Dvojí hledisko.

Dotýkají se tedy předpisy pozemkové reformy našeho práva soukromého dvojitým způsobem a musíme si tohoto rozdílu býti vědomi, když v těchto studiích budeme o tomto poměru psáti. Mohli bychom se omeziti na jeden nebo na druhý způsob výkladu. Právu občanskému hoví více způsob, omezíme-li se jen na změnu právních povinností. Je tedy na snadě úsudek, že je vhodné omeziti se jen na prvou zmíněnou kategorii. O správnosti tohoto úsudku nelze pochybovati, ale při praktickém provádění narazíme na obtíže, neboť právní skutečnosti souvisí pojmově s obsahem právních povinností a proto nebude vždy možno omeziti se jen na kategorii prvou. Musíme náš program rozšířiti též na kategorii druhou, ale vůdčí zůstane kategorie prvá. Toto bude naší vedoucí myšlenkou a jednotlícím hlediskem při těchto studiích, kde nechceme podati nějaký systematický výklad zákonů pozemkové reformy. Proto volili jsme volnou formu jednotlivých studií, částí to úplně uzavřených a me-

¹⁾ Na př. projev vůle žiti s nějakou osobou ženskou v trvalém spojení zakládá jen tehdy subjektivní povinnost manželovu proti manželce, má-li projev náležitosti předepsané zákonem ze dne 22. května 1919 č. 320 sb. z. a n. Povinnost nenastává proto, že někdo chce, ale proto, že je zde dána právní skutečnost podmiňující subjektivní povinnost určitého manžela vůči určité manželce. — Zmocní-li se někdo věci, kterou nikdo nemá, s úmyslem ji užívati pro sebe (§ 381. obč. z.), zakládá tato skutečnost subjektivní povinnost všech ostatních osob nerušiti tento mocenský poměr. Srov. k tomu Weyr, *Základy filosofie právní*, str. 125 n., a moje, *Vlastnictví a vlastnické právo*, str. 7. — Užívám stejně jako Weyr výrazu právní skutečnost. Tilsch ve svém občanském právu, str. 88, užívá výraz »právní skutečnost«, ač pro část těchto skutečností užívá zase výrazu »právní jednání« (str. 89). Myslím však, že výraz »právní skutečnost« je lepší. »Právnícký« má význam jiný. Řeknu-li právnícký stav a právní stav, má to význam různý. Právnícký stav značí souhrn lidí majících znalost práva čili poznatky o právu, právní stav značí stav právu odpovídající, tedy nepřekročení předpisů práva. »Právní« je výraz toho, že něco je z předpisů normy odvozeno. Právní skutečnost je z předpisů normy odvozena a proto se hodí na ni tento výraz. Srov. k tomu mé *Vlastnictví a vlast. právo*, str. 20. Výraz »právní věda« je též správný, poněvadž logické důsledky právních norem leží v jedné rovině s poznávacími předpoklady právních norem. V osnově překladu občanského zákoníka vyskytuje se výraz »skutek«.

závislých na sobě, jen zmíněným vůdčím hlediskem v jedno spojených. Výklady tyto jsou určeny v první řadě praktickým hlediskem, nemohou však býti bez teoretických výkladů, chtějí-li zůstatí vědeckými. Bude nutno někdy vypořádati se s nějakou teoretickou otázkou, která přímo s praxí nesouvisí, kde však ona je nutným předpokladem pro výklad zákona. Příležitost k tomu budeme míti hned v této první studii.

§ 3. Pojem velkého majetku pozemkového.

V této první studii obrali jsme si za úkol rozhovřiti se o tom, co dle zákonů pozemkové reformy jest považovati za veliký majetek pozemkový. Základní zákon pozemkové reformy, zákon záborový, ze dne 16. dubna 1919, č. 215 sb. z. a n., prohlašuje hned na začátku slavnostním způsobem: Aby byla provedena úprava pozemkového vlastnictví, zabírá se státem velký majetek pozemkový (§ 1.). Zábor — jak dovodíme v další studii — je výraz pro právní poměr mezi státem a vlastníkem velkého majetku pozemkového.²⁾ Chceme-li však tomuto právnímu poměru řádně porozuměti, musíme zjistiti, co je to velký majetek pozemkový.

Velký majetek pozemkový je dle záborového zákona soubor nemovitostí s právy, která jsou spojena s jejich držením, pokud výměra přesahuje 150 po př. 250 ha a jsou soustředěny v jedné ruce (což později níže vyložíme). Je tedy velký majetek pozemkový právní skutečností. Význam této právní skutečnosti je veliký, je to ústřední pojem celé naší pozemkové reformy. Z toho důvodu přikročili jsme v naší první studii k tomu, abychom pojem tento osvětlili.

Nemovitosti máleží pod vyšší pojem věci, tento pojem snažila se vypracovati civilistika velmi svědomitě a proto bude nutno (jak výše [ad 1.] bylo podotčeno) zaujati k dosavadní civilistické konstrukci pojmu věci určité stanovisko. Tato práce bude tím naléhavější, poněvadž záborový zákon operuje s pojmem právní a hospodářské jednoty (§ 3., lit. a z. z.); poukazuje na to, že věci zabrané musí býti v určitém poměru k sobě. Takové poměry věci byly při výkladech o věcech hromadných a složených zevrubně osvětlovány a je proto naší povinností zaujmouti k tomu nějaké stanovisko. Budeme musiti sáhnouti k výkladu o věci dle našeho práva soukromého. Žádáme čtenáře, aby nepovažoval toto za odbočení od našeho úkolu a zřetele, neboť sezná, že jen takovým způsobem možno získati pevnou půdu pro další naše výklady o pojmu velkého majetku pozemkového. Dovolíme si tedy promluvíti o pojmu věci.

²⁾ Tento právní poměr dotýká se též jiných osob, ale dvě hlavní osoby jsou stát a vlastník velkého majetku pozemkového.

II. Věc.

§ 4. Věc jako předmět práva.

Věc považuje se za předmět práva.³⁾ Věc náleží naší zkušenosti.⁴⁾ Jako předmět práva může to být jen určitá věc. přesně ohraničená jednotka. Jak dospíváme k tomu, že pojmáme předmět naší zkušenosti jako jednotku?

Prostorové ohraničení bylo prvním motivem, abychom vymezili ve světě naší zkušenosti určité jednotky a je od sebe odlišovali. Jediná věc byla dána skutečností prostorového ohraničení, trvalého nebo kontinuálně se měnícího. Tento pokus ztroskotál, jakmile se položila otázka, zda v prostorovém ohraničení možno něco chápati jako definitivní jednotku, zavedla se proto definitivní jednotka atom. Pak říkalo se, že o jednotce možno mluvit, pokud máme dány trvalé kausální vztahy atomů k sobě, třeba jen vnějšími příčinami. Tato jednotka a jednota je však pouze daná a není ani k vlastnostem částí, ani ke vzájemným vztahům těchto, ani k počtu jejich v nutné spojitosti. Mezi látkou, formou a velikostí není žádného pevného vztahu. Takové jednotky jsou kusy, ale žádná individua.⁵⁾ Pouhý kus má na mysli proslulá l. 30. pr. D 41, 3, kde P o m p o n i u s praví: »tria autem genera sunt corporum, unum quod continetur uno spiritu et graece ἡνωμένον vocatur ut homo, tignum, lapis et similia«. — Totéž hledisko zaujímá konec fragmentu z 6. knihy digest Aferna Varra: »quod si quis putaret partibus commutatis aliam rem fieri, fore ut ex eius ratione nos ipsi non idem essemus, qui adhuc anno fuisset, propterea quod, ut philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis consisteremus, hae cottidie ex nostro corpore decederent aliaeque extrinsecus in eam locum accederent. Quapropter cuius rei species eadem consisteret, rem quoque eandem esse existimari« (l 76 D 5, 1). Tolik poslední věta fragmentu.

Předcházející věta citovaného místa poukazuje nás, že s tímto hlediskem nevystačíme,⁶⁾ že zde musíme mítí určen právě nutný vztah mezi celkem a částmi. Tento nutný vztah mezi celkem a částmi předpokládá druhá část cit. l. 30: »alterum, quod ex contingentibus, hoc est pluribus inter se coherentibus constat, quod συννημένον vocatur, ut aedificium, navis, armarium«. Máme-li mítí jednotku, mu-

³⁾ Srov. Tilsch: Obč. právo str. 123. Randa: Besitz str. 300, Eigentum str. 35, Vlastnictví str. 10.

⁴⁾ Unger: Priv. Recht I. str. 353 n, jenž však na tom místě — až to není jeho mínění — pojímá věc jako předmět logický asi ve smyslu Nietzschevského »Cogito ergo est«.

⁵⁾ Siegwart: Logik II. str. 266—267.

⁶⁾ nam et legionem eandem haberi, ex qua multi decessissent, quorum in locum alii subjecti essent: et populum eandem hoc tempore putari, qui adhuc centum annis fuissent, cum ex illis nemo nunc viveret: itemque navem, si adeo saepe refecta esset, ut nulla tabula eadem permaneret, quae non nova fuisset, nihilominus eandem navem esse existimari.

síme zde míti nutný vztah mezi celkem a částmi, nejen v případech komplikovaných, leč i v případech zdánlivě jednoduchých a jasných.

Právní věda pracovala též s takovýmto jednotícím hlediskem, nebylo jí však nutno ani možno, aby toto jednotící hledisko řádně vyjádřila. Způsob, jakým se vyjadřují nejslavnější civilisté, není přesný a ponechává mnoho mezer a nejasností. U n g e r (Österr. Privat-Recht I., str. 419) považuje za jednoduché věci ony, které již od přírody tvoří celek, nebo které lidskou činností z jednoho kusu anebo z více různých kusů nebo látek do té míry v jedno spojeny byly, že části ztrácejí svoji fysickou existenci. Kde končí fysická existence? Hmoty se nemění, jen stavy její, ale v příkladech uváděných, ve kterých prý nastává ztráta fysické existence (ferruminatio) nemění se ani stav hmoty, železo zůstává železem, jako bylo před připojením. U n g e r sám připomíná, že každá věc skládá se z částí, je tedy souhrnem, shlukem (universitas) svých částí (l. c. str. 419). Při jednotné věci nemají dle U n g e r a části samostatné existence, při složené věci mají samostatnou existenci (str. c. str. 420). Opakujeme-li svoji otázku, kde jsou meze fysické existence, neobdržíme na ni žádné odpovědi.

R a n d a (Besitz str. 421) praví, že oddělené části jednoduché věci zůstávají stejného druhu, kdežto při složené věci jsou oddělené věci jiného druhu. Příklady jednoduché věci uvádí: bylina, mramorová plotna, příklady pak věci složených: dům (cihly, trámy, okna, dvěře atd.). Nevím však, jaký je rozdíl mezi domem a bylinou, na př. pšenici? Oddělené části pšenice zrno, sláma, jsou právě tak málo věcmi stejného druhu, jako cihly, trámy atd. Tento důkaz nezdá se mi býti přesvědčivým, zbývá tudíž jen fysická existence částí, jak ji konstruuje U n g e r a R a n d a přijímá (str. 424. a 425.). R a n d a rozeznává stejně jako U n g e r části věci, které buď nemají samostatné existence, anebo ji mají, prvé jsou věci jednoduché, druhé složené. Příklad prvé uvádí dům, jeho části: cihly, trámy, okna, atd. (str. 433.), příklad druhé pak vůz a vozové kolo (430. a 431.). Další důvody R a n d a neuvádí, pokládá je patrně za samozřejmé.

Otázka tato komplikuje se ještě více, že rozeznává se přirozené spojení částí a právní spojení.⁷⁾ Kde je však společné hledisko, abychom mohli usuzovati na jednoduchou nebo složenou věc?

§ 5. Kusy a věci.

Co nám v těchto výkladech chybí? To, co jsme řekli výše. Není zde dán nutný vztah mezi jednotkou a jejími částmi, jsou zde pouhé kusy, které mohou býti částmi jiné větší jednoty, anebo mohou býti rozloženy ve více částí.⁸⁾ Než my právě potřebujeme onoho vztahu mezi jednotou celku a mnohostí částí.

⁷⁾ U n g e r: l. c. str. 427.

⁸⁾ Srov. Till: Zur Lehre von der Gesamtsache v Zeitschrift für das

Buď forma anebo účel celku může dáti určitý nutný vztah mezi celkem a částmi, takže celek není náhodný a neúplný. Pevná forma krystalů opravňuje nás, abychom mohli mluvit o jedincích (individuích); hmota sama dle přírodních zákonů utváří se ve formu, zachytitelnou přesným geometrickým pojmem, a jeví se tato jednota jako určená svými částmi, každé pak dělení krystalu ruší tuto formu a odporuje přírodnímu zákonu, dle něhož se krystal tvořil. Ani touto jednotou formy nevystačíme. K formě musí přistoupiti účel, abychom dostali širší pojem individuální jednoty; tato jednota vystupuje tím ostřeji jako ideální a formální konstrukce, čím více na místo identity hmoty nastupuje neustálá změna součástí⁹⁾ a jen forma částí a ceiku a způsob vzájemného působení zůstávají konstantou.¹⁰⁾

Máme tedy dvojí formování: dle přírodního zákona v jednoduchých formách geometrických a formování účelové. Dle Engliše¹¹⁾ budeme zvatí ony vlastnosti, které vznikají tím, že objekt na člověka působí branami jeho smyslů, vlastnostmi inhaerentními, tyto si člověk představuje jako jsoucí. Naproti tomu ony vlastnosti, které si člověk nepředstavuje jako jsoucí a skutečné (jak tomu u vlastností inhaerentních), vyjadřují vztah k tomu, co člověk chce, a budeme je zvatí kvalitami vztahovými (Engliš l. c. str. 282). Převedeme-li tento poznatek na náš dvojí druh formy, sledujeme, že jen na prvý jednoduchý způsob formy hodí se přívlastek vlastnosti inhaerentní, naproti tomu na účelovou formu se nehodí, je proto účelová forma kvalitou vztahovou. To, co člověk chce, je účelem, který podmiňuje určitou formu a tím máme stanoven určitý vztah mezi celkem a jeho částmi. Na primitivní krystaly však právo nemíří, mluví-li o jedincích-věcech, zůstává tedy jen formování účelové.

§ 6. Věc jako součást jmění.

Soukromé právo má mezi jiným též účel chrániti jmění. Tato ochrana jmění je tím Englišovým postulátem, kterým se vyjadřuje to, co se chce (l. c.). Objasníme-li, jak teleologicky orientovaná právní věda vykládá právní řád, vyjádříme její někdy mnohmluvné dedukce takto: Jmění je určitá sféra moci jednotlivcovy, t. j. sféra, kde se uplatňuje jeho vůle a předměty, kterých se tato

ges. Priv.- und öff. Recht, sv. 12, str. 742, přesvědčivě tento nedostatek vytýká. Práce Tillovy o věcech jsou nejlepší, co v tomto směru v našem právu bylo psáno. Věci jako pouhé kusy pojmá Dernburg: Pfandrecht I, str. 432. Ludwig Schiffner: Lehrb. d. ö. Civilrechts 2., str. 2.

⁹⁾ Jako na př. u organismů, ale i u oné Alfmerovy lodi.

¹⁰⁾ Siegwart: Logik II., str. 267 srov. Till: l. c. str. 750, týž Pri-
vatrechtliche Fragmente, Gellerův Zentralblatt 1912, str. 277.

¹¹⁾ Nástin národohospodářské noetiky Sborník věd práv. a stát., roč. XVII., str. 281.

vůle týká, máme určeny relací k tomu, co dotyčný jednotlivec chce, čili k příslušnému postulátu. Tím máme pro dotyčné předměty dánu kvalitu vztahovou, která určuje jejich formu.

Nyní nastává prvá nesnáze teleologické právní vědy. Máme zde dva druhy postulátů, jeden náleží normotvornému subjektu, druhý subjektu jmění. Dle běžného pojetí právní vědy je ochrana moci jednotlivcovy účelem soukromého práva. Tato moc subjektivní — *in concreto* daná — pojímá se jako subjektivní právo a současně pojímá se toto subjektivní právo jako onen ideální stav *in abstracto* a objektivně daný, který se snad dosáhne, bude-li se ustanovení norem dbáti. Tím spojují se oba druhy postulátů, onen subjektivní a tento objektivní, ač jsou neslučitelné. Další důsledky toho se nás netýkají.¹²⁾ Obrátíme se proto k našemu úkolu.

Právní věda, vycházejíc z této subjektivní moci, jíž říká subjektivní právo, které objektivisuje jako právní moc, musí nutně za předměty tohoto subjektivního práva považovati předměty jmění. Nebylo by dle této doktriny závadou (ovšem s chybou připomenutou v odstavci předcházejícím), aby každému člověku příslušelo jedině subjektivní právo s jediným předmětem-jměním, ale učení toto tak neuznává a rozkládá jmění dle jednotlivých účelů, jimž slouží, v různá subjektivní práva (Gierke *Deutsches Priv. Recht*, str. 56., k tomu *Sohm*, *Der Gegenstand*, str. 65. násl.). Takto je věc předmětem tak zv. právní moci či subjektivního práva a tím je určena kvalita její vztahem k postulátům subjektu onoho jmění, jehož je součástí. Zde končí odůvodňovací schopnost teleologicky orientované právní vědy.

Přehlédli jsme, že — majíce stanoviti nutný vztah mezi celkem a částmi — můžeme tak učiniti, vyjdeme-li z určitého postulátu, dále nezařaditelného, ústředního, z něhož plynou další postuláty, určující vztahové kvality věcí.¹³⁾

Proč právní věda nedostatku toho nepostřehla? Poněvadž pojímala onu vztahovou kvalitu jako *inherentní*, kterou možno našimi smysly chápati.¹⁴⁾ Jak

¹²⁾ Tím doplňujeme naše výklady ve *Vlastnictví a vlastnickém právu*, str. 17 a n.

¹³⁾ *Engliš l. c.*

¹⁴⁾ Gierke: *Deutsches Priv. Recht*, sv. II., str. 2., domnívá se, že právo, předepisujíc věcem určité náležitosti, tyto vlastnosti tvoří a za tím právo stanoví jen podmínky, za nichž by předmět mohl býti považován za věc ve smyslu právním. Hospodářské vztahy, které Gierke mylně pokládá za právní, jsou právě tak málo existentní jako vztahy povinnostní (právní). — Girtanner (*Ihering's Jahrbücher*, 1859, sv. 3.) na str. 76 uznává, že zde musí býti nějaké určení celku a částí, ale domnívá se (str. 82 a 99), že toto určení bylo dáno právním řádem, což plyne ovšem z jeho teleologického hlediska, poněvadž z výkladů na str. 76, 77 a 83 plyne, že má na mysli hospodářské určení věcí. Není mu možno rozlišiti hledisko

k tomu došla právní věda? Snad filosofie stoická recipovaná v digestech, snad tradice scholastiky středověké a ranného novověku a tím vliv filosofie aristotelevesko-tomistické. Právní věda měla zcela jiné hledisko než přírodní vědy a proto tento teleologicky-formalistický světový názor jí velmi dobře vyhovoval.¹⁵⁾

Když však přírodní vědy se jimi neřídily a světový názor moderního člověka jinak je orientován, měla právní věda buď přikročiti k řádnému odůvodnění svého teleologického stanoviska (a ne ke středověké budově tvořiti renaissanční fačádu), anebo měla přimouti bezvýhradně kausální hledisko (kdykoliv právní věda se o to pokusila, přestala být právní vědou a přešla na pole jiné vědy, což ovšem byl v mnohém směru také vědecký zisk). Z řečeného je patrné, že kausální hledisko nevyhovuje interpretaci právních norem, poněvadž nám nejde o žádné dění; teleologické hledisko přivádí nás k nemožnosti rozlišiti řádně subjektivní a objektivní stránku postulátů a stabilisování ústředního postulátu, proto ani teleologické hledisko, ani kausální nehodí se nám pro interpretaci právních norem, abstrahujeme z toho důvodu od obého a stojíme na půdě hlediska normativního.

národohosp. a právní, to vede ho k tomu, že pojímá čistě hospodářský vztah jako vlastnost inhaerentní, »který se opírá o právní předpis« (str. 104). Podobně Baron Gesamtrechtsverhältnisse (str. 64) při hromadné věci vychází z toho hledišť, že hospodářské vztahy celku k částem mají samostatnou existenci, z toho předpokladu možno vysvětliti též jeho rozlišování na přirozené a hospodářské funkce. Tento názor vrací se i u moderních spisovatelů v té podobě, že hodnotu odlučují od jejího hmotného substrátu, aniž vysvětlí, co to hodnota je. Srov. Pisko, Das Unternehmen, str. 15 a násl. — Sem náleží Dernburg, Pfandrecht I, str. 432. — Pfersche, Sachenrecht (Vídeň 1893), vychází z toho správného předpokladu, že věci jsou individua, ale myslí, že tato individualita je vlastnost inhaerentní, neboť domnívá se, že individualita věci je vůli nezměnitelná, za tím věcí jako hospodářské statky jsou individualitami jen vzhledem na potřeby lidí a dle těchto potřeb mohou měniti i svoji individualitu. — Unger (l. c.) a Rand (l. c.) mluví o fyzické existenci tam, kde by měli mluvíti o hospodářských vztazích, rozeznávají právní a přirozené vztahy věcí, kde jde částečně o inhaerentní a hospodářské vztahy (rozdíl tento je u jmenovaných spisovatelů volen dosti libovolně, k tomu srov. správné poznámky Schifffnerovy Lehrb. d. ö. Civilrechts 2, str. 33, p. 2.). Podobně Krausz (Ehrenzweig) I.³, str. 217, vyžaduje samostatnou existenci, srov. str. 240. — Burckhard, II. sv., str. 112, užívá výrazu fyzická existence ve smyslu statku, tato nomenklatura je pro jeho hledisko velmi příznačná. — Naivní tvoření těchto pojmů správně vytýká Kallab. Úvod ve studium metod právnických I., str. 94 a násl.

¹⁵⁾ Srov. Exner, Die Lehre vom Rechtserwerb durch Tradition, str. 239, Girtanner l. c., str. 183—185, Gierke l. c., str. 39. Modernější spisovatelé pod vlivem pozitivismu 19. století pocítovali nemožnost tohoto formalistického hlediska, ale pak jim mizelo každé individuum, srov. Till, Zur Lehre von der Gesamtsache, str. 739, ale právě Till bojuje proti těmto názorům, přehlíží, že většina spisovatelů mlčky předpokládala formalisticko-teleologické hledisko, které Till nevědomky redukovala na hledisko kausální.

§ 7. Věc jako právní skutečnost (statek).

Na jiném místě dovolili jsme si dovoditi, co je věc s hlediska právní vědy normativně orientované.¹⁶⁾

Věc je právní skutečnost, tedy předmět vnějšího světa, který musí míti určité náležitosti právním řádem předepsané, aby mohl býti považován za právní skutečnost. Jak známo, nepředepisuje právní řád věcem žádné zvláštní kvalifikace co do hmoty, velikosti, síly a pod., ale mluví o věcech dělitelných a nedělitelných vzhledem na hodnotu věci (§ 843. obč. z.) o částech věcí (§ 294. obč. z.); musíme tedy míti určitou vztahovou vlastnost, kterou má býti určen poměr mezi celkem a částmi. Vlastnost tuto nemáme výslovně stanovenou, ale z rozptýlených ustanovení občanského práva (§§ 285, 293, 294, 309, 312, 315, 329 a násl., 380, 414—416, 417, 420, 447 spolu s 461, najmě ustanovení o služebnostech 472. a násl. 656, 660, 784, 934, 1323, 1324) usuzujeme, že jde o hospodářskou vztahovou vlastnost věcí, která je určena nejvyšším postulátem hospodářským.¹⁷⁾ Velmi důležité v tom směru je ustanovení § 285. obč. z. (vše co slouží k lidskému užívání), poněvadž běžná nauka národohospodářská tím označuje hospodářskou činnost¹⁸⁾ a prostředek k účelu (tedy to, co se potřebuje) nazván statkem¹⁹⁾. Je tedy předmět nějaký potud věci ve smyslu právním, pokud má vlastnost býti statkem, čili pokud můžeme u něho zjistiti statkovost.²⁰⁾ Náš občanský zákoník přiblížil se tím francouzskému právu, ale nebyl tak důsledný jako toto a nenazval věc statkem jako právo francouzské.²¹⁾ Každý právní řád musí operovati s věcmi dle aspektu teleologického, neboť »přechod od toho, co býti má, nevede přímo k tomu, co jest, nýbrž především k tomu, co jest chtěno« (Engliš l. c., str. 286.). Je třeba jen postulát precisovati.

Tak zjednali jsme si podklad pro nutný vztah celku a části věci. Je to hospodářský účel, jemuž věc slouží. Pomůcka ku zjištění tohoto vztahu je pak účelová kausalita.²²⁾

¹⁶⁾ Srov. mé Vlastnictví a vlastnické právo, Brno 1919, str. 42 a str. 7.

¹⁷⁾ Engliš l. c., Sborník XVIII., str. 44.

¹⁸⁾ Engliš l. c., str. 41. (Sborník XVIII.).

¹⁹⁾ Srov. Till l. c., str. 753., 754., Týž: Priv. Fragmente l. c., str. 273.

²⁰⁾ Engliš, str. 296 (Sborník XVII.).

²¹⁾ Planiol: Traité élémentaire de droit civil, I. sv., str. 633. Předmět je statkem, pokud je ovládnán (appropriée), čímž je hospodářská forma velmi jasně vyřčena. Tím vyhnulo se právo francouzské též otázce u nás velmi palčivé (čl. C. civ. 516, 537, 732, 757, 802, 1392, 1542 atd.), jak pohlížeti na tak zv. práva nehmotná a ponechalo otázku tu zodpověděti zvyklostí, zda t. zv. práva nehmotná považují se za aktiva jmění či nic. K tomu však Planiol l. c., str. 665, kde jasně naznačuje protiklad věci hmotných a nehmotných. Srov. Heller: Síly přírodní, či energie co předmět ochrany právní. Publikace práv. sjezdu.

²²⁾ Engliš, str. 297. (Sborník XVII.)

Výsledek tento byl právní vědě znám,²³⁾ ale nové je pro civilistiku odůvodnění, jež tuto podáváme. Není tedy statkavost vlastností inhaerentní — jak mylně předpokládá německý občanský zákoník v § 90. a násl. — ale je to vztah k hospodářskému postulátu. K tomuto postulátu nemůžeme dospěti v právní vědě přímo bez konkrétního předpisu právního řádu a proto musí býti v právním řádu vytčen jako náležitost právních skutečností, máme-li s věcmi operovati jako se statky.

§ 8. Věci jednoduché a složené.

Je nyní na nás, abychom rozřešili problém výše nadhozený, totiž problém věci jednoduché a složené. V obou případech máme s hlediska kausálního celek a části. Části ku celku jsou určeny formou a forma statkavostí. Kde tedy hranice věci jednoduché a složené? Nesmíme zapomínati, že atom a forma se navzájem doplňují.²⁴⁾ Máme-li dánu v určitém celku, formou stanoveném, trvalou vzájemnou působnost atomů, můžeme mluvit o

²³⁾ Srov. Dernburg: Pfandrecht I., str. 435, Baron I. c., str. 63, Gierke I. c., str. 49, Girtanner I. c., str. 205, Unger, str. 362, Randa: Besitz, str. 35. a násl. přenáší tuto vztahovou kvalitu na subjektivní právo (nápis toho oddílu je pro teleologicky orientovanou právní vědu velmi příkladný »Rechtliche Natur d. Besitzes. Veräusserung und Wert desselben«). Jinak ve článku »Stačí-li obvyklé roztrfídění soukromých práv dle jejich obsahu«, Sborník, ročník I., str. 2. »... práva poskytují vesměs výhradnou právní moc k jistému jednání neb nakládání, a mají následkem výhradné moci oprávněného k dotčenému jednání neb nakládání zároveň za následek, že nikdo jiný nemá práva užívati téže výhody týmž jednáním nebo nakládáním«. Zde počíná Randa odlišovati hledisko hospodářské a právní, ač stojí na teleologickém stanovisku. Toto je význačné pro počátek XX. století. Krainz-Ehrenzweig I., str. 236, Burghardt, II. sv., str. 106, Schiffner I. c., str. 2. Velmi správně posuzuje tuto vztahovou kvalitu Till I. c., str. 751; zbývalo jen doplniti, že věc je hospodářský statek, a vztah hospodářského statku ku předpisům právního řádu; výklad by byl úplný; k tomu však Till dospěti nemohl, poněvadž pojímá předpisy právního řádu teleologicky a věci jako předměty práva. U Tilla jsem také nepozoroval, že by pojímal hospodářské vztahy věci jako inhaerentní vlastnosti jejich. Till v obou člancích je našemu pojetí nejbližší, ale pojímá věc jako předmět práva a není s to ostře odlišiti vlastnosti inhaerentní a vztahové. Srov. Zentralblatt I. c., str. 273, 282, 377 se str. 279. a 277; v prvním přijímá existenci statkavosti, ve druhém ji vytýčuje jako vlastnost, která kusům v přírodě nenáleží. — Věc jako statek pojímá Jan Heller Síly přírodní energie čili energie co předmět právní ochrany v publikacích Právníckého sjezdu 1904, ale odlučuje hodnotu od věci a činí z ní předmět práva; podobně tam citovaný Herrmann Friedman Die unkörperliche Sache, Basel 1900. Pisko I. c. nedovede správně určití hospodářskou hodnotu statku a věc jako právní skutečnost a činí z hodnoty samostatný předmět práva; odlučování toto provádí mnohem radikálněji než Heller a vrací se tím ku spisovatelům v polovici 19. století. Podobně praxe. Srovnej rozhodnutí nejv. soudy z 9. II. 1886, č. 1221 (Gl. U. 10924), 2. 10. 1901, č. 11236 (G. U. 2183).

²⁴⁾ Siegwart I. c., str. 268.

věci jednoduché, na př. socha z jednoho kusu železa. Je-li však celek složen z více částí, které jsou jen mechanicky spolu spojeny, aniž pro celek možno zjistiti vzájemnost atomů, můžeme mluvit o věci složené. Meze určují nám přírodní vědy, neboť naše právo nečiní zvláštních výhrad. Židle na př. je věc složená, skládající se z různých kusů dřeva, kličku, jimž jsou spojeny, hřebíků neb šroubů atp. Celek je však hospodářská jednotka, poněvadž části, jsouce spojeny určitou hospodářskou formou, tvoří daný statek. V tom směru jsou velmi instruktivní ustanovení §§ 414—416 obč. zák.

Věc nějaká přestává býti samostatnou věcí a stává se součástíou jiné věci, jestliže s touto věcí je hospodářsky určenou formou do té míry spjata, že přestává býti samostatným statkem, na př. cihly, trámy, okna atd., z nichž se skládá dům. Není tedy správně v tomto případě mluvit o ztrátě fyzické existence, poněvadž pro fyzickou existenci cihly je zcela lhostejno, zda nalézá se na skladě v cihelně, anebo tvoří-li součást domu.²⁵⁾ Tato hospodářská forma je konstantou, součástky mohou se měniti. Tak je vysvětliti citovaný případ Alfenovy lodi. I u pozemků může býti podobné spojení jako u věcí movitých. Pozemek sám o sobě je velmi složitá věc, ale hospodářská forma jeho určuje nutný vztah celku k jeho částem a tím nám dána možnost určitý pozemek chápati jako celek, na př. zahradu (s rostlinami), pole (s osením), les (se stromy), stavební pozemek (s budovou). Dle našeho právního řádu musí býti spojení částí trvalé (§ 294. obč. z.), ale nemusí vždy provedeno býti vlastníkem (§ 297. a § 414. a násl.). Přes trvalé spojení mohou se součástky měniti, forma celku však musí zůstat konstantou.

Máme dáno východisko, co můžeme považovati za jedinou určitou věc ve smyslu právním, ať již se skládá z jedné nebo více částí ve smyslu atomistické teorie o kohaesi atomů. Vedle toho však máme ještě jednu okolnost poznačiti. Má-li sloužiti věc lidským potřebám, má-li její forma býti dána relací k lidské vůli, je nutno, aby byla lidmi ovládatelná (§§ 309., 311. obč. z.). Z jednoty právního řádu plyne, že věc nesmí sloužiti zakázaným potřebám, ale takových zakázaných potřeb nemáme, máme jen povinnosti své potřeby určitými způsoby neukojovati. Z toho odvoditi možno — což se nás dále netýká — pojem věci, mimo obchod právní buď úplně nebo částečně se nalézající.

Předmět nějaký může sloužiti k ukojení různých úkonů a proto bude po případě bráti na se různou formu²⁶⁾ na př. železo: jednou slouží k potřebě obranné, má formu bodla; jindy k potřebě zemědělské a má formu radlice. Tato okolnost je velmi důležitá, neboť

²⁵⁾ Tak ku podivu nerozeznává i Till Priv. Fragmente, I. c. str. 282.

²⁶⁾ Srov. Till Priv. Frag., I. c. str. 278., 381, rozhodnutí nejv. soudu: 6. 10. 1885, č. 11732 (Gl. U. 10725), 28. 3. 1906, č. 4819 (Gl. U. 3369), 11. 6. 1906, č. 11556 (Gl. U. 3483).

nám dává směr, jak na určitou věc pohlížeti. Máme-li stanoviti pevný vztah mezi mnohostí částí a jednotou celku, musíme zjistiti, k jakému účelu slouží. Potud je účel pro interpretaci právních norem nutný. Právě teleologicky orientovaná právní věda přehlížela možnost různé formy účelové při různých normách, což je důsledek toho, že nedovedla řádně tento účel zachytiti. Vezměme si na př. dům; slouží k bydlení, jako takový je nedělitelný, poněvadž forma jeho nedovoluje, aby mohl se rozpadnouti ve více částí sloužících témuž účelu; cihly v této konkrétní relaci jsou pouze částí celku, ale nemají žádné samostatné statkavosti.²⁷⁾ Naproti tomu dům, který je určen ke zboření, není dán více touto hospodářskou formou a vystupují jeho součástky jako samostatné hospodářské celky, na př. takový dům možno hospodářsky při boření rozdělití a zciziti: a 20.000 cihel, b 30.000 cihel atd., z nichž se dům skládá. To právě proto, poněvadž statkavost není vlastností inhaerentní. (Správné důvody rozh. n. s. 12. 1. 1915 Rv I, 1107/14, Glaser—Unger 7247).

Musíme míti na zřeteli, k jakému účelu věc slouží. Kdybychom to chtěli zjišťovati, naráželi bychom na velikou obtíž, neboť bylo by velmi těžko stanoviti, k jakému účelu věc in concreto slouží. Zmíněný postulát můžeme pojímati objektivně a z určité formy usuzovati na určitý účel, ale možno vždy prokázati, že věc in concreto sloužila jinému účelu a má tudíž jinou formu. Tomu do jisté míry odpovídá Englišův rozdíl postulátů subjektivních o objektivních, jenže zde vzhledem na heteronomní normy musíme klásti důraz na objektivní prokázatelnost této hospodářské formy (srovnej stranu 129.). Toto bude pro posouzení poměrů mezi částmi a celkem zásadní důležitostí.²⁸⁾

§ 9. Stanovisko zákona.

Zákon spokojil se pouhým všeobecným označením těchto náležitostí věci. Jediné u nemovitosti máme přesněji určenu konstantu celku částí v § 295., věta první (t. zv. plody ne!) a v § 297., čá-

²⁷⁾ Pohlížíme-li na ně v této konkrétní relaci účelové. Tuto okolnost praxe přehlíží roz. 20. 1. 1904, č. 18931 (Gl. U. 2578), 7. 4. 1904, č. 4502 (Gl. U. 2656), 4. 11. 1904, č. 13046 (Gl. U. 2821), správně 29. 5. 1912 Rv I. 514/12 (Gl. U. 5945).

²⁸⁾ Upozorňujeme na rozdíl objektivního a subjektivního postulátu (Engliš, str. 34. a 45. Sborník XVIII.), což právě v právní vědě se přehlíželo a bylo příčinou mnohých nedorozumění. Englišovy postuláty objektivní a subjektivní předpokládají však normy autonomní morálky a rozdíl postulátů objektivního a subjektivního odpovídá rozdílu etiky individuální a sociální. V právní vědě však pracujeme s normami heteronomními a je proto dosud nevysvětlený rozdíl mezi subjektem Englišova postulátu a subjektem dle právního řádu. Rozdíl ten nemá však pro naše výklady významu a proto jej pomíjíme. Rovněž je — pro nás nezávažný — rozdíl mezi teleologickou formou a kvalitou vztahovou, k tomuto pojmu srov. Rickert Grenzen der natw. Begriffsbildung, str. 351 a n., Kallab Úvod ve studium metod právnických, I., str. 38.

stečně sem náležejícím (prvá část [budovy], druhá část sem náleží jen potud, pokud nepohlížíme na předměty tam jmenované jako na oddělitelné části, jichž odstraněním se hospodářská forma ruší). Tyto případy jsou však jen bližším určením formy, jak se podává z výkladů předcházejících. Mají však význam pro interpretaci právních jednání, poněvadž zde relace mezi celkem a částmi je pevně vyřčena a nemůže se měniti dle konkrétních účelů, jimiž operují jednotlivé smlouvy,²⁹⁾ v jiných případech dána je dle právního našeho řádu volná individualisace dle postulátů hospodářských.

Věc musí sloužiti konkrétním potřebám (ať již jsou vyjádřeny objektivním či subjektivním postulátem), nemá-li náš celý výklad býti pouhou fikcí. Tyto konkrétní potřeby musí býti nějak dle právního řádu zjistitelné, mají-li býti právně relevantními. Dle našeho právního řádu mohou býti zjistitelné buď chováním určité osoby³⁰⁾, ³¹⁾, anebo je to odvozená norma, která takovou účelovou relaci stanoví.³²⁾ I v tomto případě můžeme z určitého tvaru kusu usuzovati na určitou účelovou relaci a pojímati tento kus jako určitý statek, jehož celek a části jsou trvale určeny.

§ 10. Věci, skládající se z více kusů. Příbytek.

Doposud jsme měli na mysli jedinou věc, jejíž hospodářská forma je dána jediným prostorovým ohraničením. V hospodářském životě našem setkáváme se však se statky, které nejsou prostorově jednoduše ohraničeny, které naopak skládají se ze samostatných kusů — vracíme se ku stanovisku, od něhož jsme vyšli — a určitou hospodářskou formou jsou spiaty v jediný statek, na př. stroj, kde nemáme jediného prostorového ohraničení.³³⁾ Jsou-li však jednotlivé kusy do té míry spojeny určitou formou, že by odloučením částí

²⁹⁾ Ostatní ustanovení §§ 294. a násl. sem nepatří a budeme o nich mluvit v oddílu následujícím; podobně se tak má s § 414. a násl., neboť nám nejde o to, jak se nabývá vlastnictví ku věcem, toto je jen speciální případ individualisace věci, poněvadž věc jako vlastnictví musí býti určité individuum § 370. a § 371. obč. z., což přehlíží Schey v Obligationsverhältnisse I., str. 391.; kvantita je jen potud individuum, pokud je forma konstantou.

³⁰⁾ Zde máme diskrepanci mezi teleologií Englišovou (člověk) a Weyr-Kelsenovou normativitou (osoba). Tuto diskrepanci tu však neřešíme. Srov. str. 122.

³¹⁾ Tak v případě §§ 309, 381 v ustanoveních o individualisaci věci dle §§ 414.—422.; při tom se však předpokládá, že určitá forma determinuje věc jako určitý statek, máme zde hospodářský postulát poiatý objektivně.

³²⁾ Toto v důsledku § 878. a § 1447 (hmota je nezničitelná, ale forma je zničitelná).

³³⁾ Tak i Unger, l. c. str. 421., jenž však částem takovým přiznává samostatnou fyzickou existenci, nedostává se tudíž dále než k primitivnímu pojmu kusu a ne k individuu, poněvadž nerozlišuje aspekt kauzální a teleologický. Burckhart II., sv. 108. vyžaduje prostorového ohraničení jednotného, ale jen z toho důvodu, že nedovede rozlišiti individuum od pouhého kusu, to tím, že hospodářskou formu věci vykládá z aspektu kauzálního. Toto mínění vyvrací však na str. 137. a pronáší

porušena byla forma a tím i individualita dotčené věci, pravíme, že součástky věci náleží podstatě hospodářské formy.³⁴⁾ Na tom, zda prostý člověk vidí více věcí, nezáleží; hospodářsky je zde jediný statek, v právu tudíž jediná věc. K tomu se zpravidla nepřihlíží a přechází se ihned k věcem vedlejším (Unger, str. 427.), jichž postavení je zcela jiné. Vykladači občanského práva³⁵⁾ přidrží se občanského zákoníka (§ 404. a násl.), avšak občanský zákoník pojímá příbytek (přírůstek) velmi široce a ne vždy jako součást věci. Oddělené plody jsou věci samostatné (§ 405)³⁶⁾, ostrov je pozemek samostatný, podobně i opuštěné řečiště (§ 409), než bylo hospodářsky spojeno se sousedními pozemky, naplavenina (§ 411) zvětšuje rozsah jediné složené věci, strž (§ 412) není jako taková součástkou jiné věci, jen pozbytí práva vlastnického je zvláštním způsobem regulováno, připojí-li pak nový držitel tuto část půdy ku svým pozemkům — což se v tomto případě předpokládá — stává se strž součástíku určité věci, případ tedy stejný jako při naplavenině.³⁷⁾ Další §§ 414—416 individualisují věc pro případ žaloby vlastnické (viz § 370 obč. z.). Konečně ustanovení o přírůstku nemovitostí §§ 417—422 upravují detailněji vztah mezi částmi a celkem jediné věci. Máme v těchto případech buď věc jedinou, ovšem musíme si uvědomiti, že tato jediná věc může se skládati i z více kusů, anebo máme více věcí zcela samostatných. Jsou-li části spojeny, jsou spojeny hospodářskou formou a nikoliv přirozeně, fysicky, právně atp.³⁸⁾

§ 11. Oddělitelné části věcí. Plody. Příslušenství.

I. Poměr částí k celku nemusí býti formou tak přísně stanoven jako v dosavadních případech. Je myslitelný případ, že části věci

mínění námi proslovené, ale pro nevyjasněné základní hledisko nepřichází k uspokojivému průkazu svého mínění.

³⁴⁾ Ne tedy k podstatě věci, jak se nepřesně říká, srov. Unger l. c. str. 426., 427. Lépe oni spisovatelé, kteříž pochopili, že jde o zvláštní vztahy a ne hmotnou existenci věci, jako Girtanner a Baron l. c., ale ti to zase chybně v tom, že tyto vztahy pojímají jako existenční; proto výtky jim činěné jsou v tomto směru zcela oprávněné. Pfersche l. c. str. 7. zaměňuje vztah hospodářský a právní a to vede ho k nesprávnému usuzování: »nur was die rechtlichen Schicksale der Hauptsache, teilt ist Bestandteil und nur so lange es diese Schicksale teilt, heist es Bestandteil«; závěr zde činí se premisou, což ovšem k ničemu nevede.

³⁵⁾ Unger l. c., Krauz: Ehrenzweig, I., str. 243., Schiffner 2., str. 39, jenž správně namítá neúčelnost tohoto postupu, Burckhart II., str. 134 n se sice toho nepřidrží, ale pro nedostatečné rozlišování kusu a individua nedovede správně rozlišiti oddělitelné a neoddělitelné části věci a proto jeho rozlišení »Zugöherige Sachen« a »Nebensachen« není přesvědčivé. Pfersche l. c. str. 13. Tyto nedostatky velmi dobře vytýká Till, Priv. Frag., str. 384., p. I.

³⁶⁾ Randa: Besitz, str. 440., Till Priv. Fragm. l. c. str. 383.

³⁷⁾ Srov. Dernburg: Pfandrecht, I., str. 436.

³⁸⁾ Srov. Tilsch: Občanské právo, § 181., jenž nerozeznává však, zda možno části bez porušení formy oddělit, čili nic.

nepodmiňují hospodářskou formu, která určuje vztah částí k celku, že tyto části mohou chyběti, aniž podstata formy je tím porušena; jen některá hospodářská funkce je omezena, chybí-li tato část. Tyto části nazýváme oddělitelné části, nebo nepodstatné části. Občanský zákoník mluví o těchto oddělitelných částech jako o věcech vedlejších, které pojímá jako část příslušenství (§§ 294—297).³⁹⁾ Předpisy občanského zákoníka nejsou jasné ani přesné a proto není možno v systematických výkladech postupovati dle znění §§ 294—297 obč. z.

Části mohou tvořiti organický nebo mechanický celek, ale ani na tom nezáleží. Věc (jak jsme již výše určili) může se skládati z více kusů, jichž vztah k celku je tou měrou úzký, že tento vztah nesmí býti porušen, poněvadž by se tím ničila věc. Je-li tomu tak při neoddělitelných částech věci, je tomu stejně i při oddělitelných. Máme oddělitelné části, které tvoří s neoddělitelnými jediný kus, spojený buď mechanicky nebo organicky. Příklady organického spojení: Plody jabloně můžeme oddělovati, aniž se tím hospodářská forma stromu poruší. Ale pojem těchto oddělitelných věcí je širší: oddělujeme-li suché větve od stromu, neporušujeme tím jeho hospodářské formy, ani odřezáváme-li plané výhonky (cf. § 509 obč. z.). Mechanické spojení je na př. při lodi a lodním šroubu (Randa, Besitz str. 423). Jsou oddělitelné části věcí, které nejsou s neoddělitelnými spojeny ani mechanicky ani organicky, v tomto případě budeme mluviti o volném spojení, na př. zařízení hostince, inventář hospodářský.

Hlavní případ organického spojení oddělitelných s neoddělitelnými částmi máme u t. zv. přirozených plodů, dosud neoddělených, t. j. zárodků podobných individuí, jako je daná věc. Těmto na roveň je postaven pravidelný hospodářský výnos věci nějaké. Nás pojem plodů dále nezajímá.

II. Pro naše výklady je důležitý případ mechanického a volného spojení oddělitelných částí věcí.⁴⁰⁾ Pro případ mechanického a volného spojení částí oddělitelných s nějakou jinou věcí máme stanoveny zvláštní náležitosti. V § 294 obč. z.⁴¹⁾ rozeznávají se tři případy:

³⁹⁾ Příslušenství je však nesprávně konstruovaný pojem, obsahuje různé neslučitelné komplexy částí věcí a to jednak neoddělitelné (dům, pozemek), pak t. zv. plody a konečně t. zv. vedlejší věci. Srov. Till: Privat-Fragmente I. c. str. 385 p., 8, nečiní však rozdílu mezi oddělitelnými a neoddělitelnými částmi věcí.

⁴⁰⁾ Při mechanickém spojení mluví se o přibytku (Tilsch: Obč. právo, § 181.) nebo přírůstku (Krainz-Ehrenzweig I. c. 242), při volném spojení o příslušenství (Tilsch I. c. § 182, Krainz-Ehrenzweig I. c.), oba však nerozeznávají oddělitelné a neoddělitelné části věcí.

⁴¹⁾ Tento paragraf obsahuje ustanovení, která náleží pod různá hlediska. Věta prvá vztahuje se, jak na podstatné (neoddělitelné) části jediné složené věci, tak i na oddělitelné (nepodstatné) části věcí. — Věta druhá obsahuje hlavně oddělitelné části věci hlavní, pokud tyto jsou s věcí

a) nějaká věc nebyla by použitelná, kdyby nebylo zde jiné věci;

b) vlastník určil nějakou věc, aby trvale sloužila užívání věci jiné;

c) vztah je určen přímo předpisem zákona.

Ad a). Příklad první v plném svém znění sem nepatří. Je-li totiž statkavost nějakého předmětu dána jen ve spojení s jiným předmětem, tvoří oba předměty dohromady jediný statek, jedinou věc. Široké znění tohoto ustanovení zahrnuje v sobě i jiný smysl: statkavost jednoho předmětu je dána i beze vztahu ke druhému předmětu, ale pak je hospodářská funkce prvního předmětu omezena. V tomto případě není vztah mezi oběma předměty nutný a nenáleží k podstatě hospodářské formy. Jen v tomto druhém smyslu náleží tento případ sem. Ustanovení toto je vysvětlitelné jen tak, že hospodářská forma pojímá se s hlediska úplné objektivní. V tomto úplně objektivním případě nevyžaduje se, aby spojení prováděl vlastník věci hlavní, ale spojení musí býti trvalé (§ 297 obč. z.).⁴²⁾

Ad b). Druhý případ je zcela jednoduchý: ku zvýšení hospodářské funkce spojil člověk nějakou věc s věcí jinou tak, že hospodářský význam věci této (t. zv. hlavní) se rozmnoží. Při tom nesejde na tom, zda spojení bylo provedeno mechanicky či volně. Náležitostí tohoto spojení je, aby spojení provedl vlastník a aby spojení bylo trvalé.⁴³⁾ Není žádného principiálního rozdílu mezi případem předcházejícím, jenže v tomto případě klade se důraz na subjektivní stránku (že fakticky spojení slouží k uspokojení konkrétní potřeby), kdežto v případě prvním klade se důraz na stránku objektivní (že části dohromady jsou vůbec schopny plniti určitou hospodářskou funkci).⁴⁴⁾

hlavní spojeny organicky nebo mechanicky. — Třetí věta vztahuje se na případy vedlejších věcí (oddělitelných částí), které jsou s věcí hlavní spojeny mechanicky anebo volně. O této třetí větě jsou nyní výklady.

⁴²⁾ Srov. Pisko: Das Unternehmen, str. 58. — V § 297. inf. se tento případ exemplifikuje, hledíme-li na uvedené případy objektivně; hledíme-li na ně subjektivně, náleží ad b), viz níže poznámku 44.

⁴³⁾ Důležité při budovách, srov. Krainz-Ehrenzweig I^a, str. 230.

⁴⁴⁾ Tyto dva rozdíly přehlíží Krainz-Ehrenzweig, str. 244, Unger str. 447n, vzhledem k tomu, že pojímají statkavost jako inhaerentní vlastnost. Krainz-Ehrenzweig, str. 246. nerozlišuje přesně části věci a příslušenství pro též vadný předpoklad. Srov. Pisko I. c., str. 60. Jeho vývody jsou dnes vzhledem na § 297. c) obč. z. bezpředmětné. Dle dnešního stavu práva může vlastník připojit jako vedlejší věc jen věc movitou k nemovité a nikoliv naopak, což konečně i před třetí novelou též platilo (viz § 297.). Příklad tento náleží však částečně pod následující c). Hodnota zařízení a hodnota pozemků může míti význam pro posouzení, zda dotyčné knihovní těleso je domem či venkovským pozemkem po rozumu § 151. ex. ř. Srov. rozhodnutí nejvyššího soudu z 25. 6. 1902, č. 8582, Glaser Unger 1961, 18. 10. 1904, č. 15283, Glaser-Unger 2804.

A d c). Třetí případ rozuměti jest takto: je-li věc v určité relaci k jiné věci, je na základě této relace bez ohledu na další teleologické úvahy považovati takovou věc za část (oddělitelnou) jiné věci. Stanovisko je přísně objektivní, podobá se tedy případům a d a), jenže klade se důraz na náležitosti právním řádem předepsané. V tomto případě nesmíme říkati, že zákon sám stanoví hospodářské relace, čili že věci jsou k sobě v poměru právním a ne faktickém (Unger l. c.). Správně je, že i v tomto případě určen je poměr hlediskem účelovým. Sem náleží § 295., věta druhá, § 296.⁴⁵⁾ a částečně § 297.⁴⁶⁾. Tak zv. zákonné příslušenství nabývá významu při interpretaci právních jednání a při exekuci dle § 252. ex. ř.: vidíme-li, že dvě věci jsou v určitém poměru, který zpravidla bývá dán určitým hospodářským účelem, můžeme usuzovati na tento hospodářský účel, pokud není prokázán opak.

Všechny případy mají společné toto hledisko: je dán určitý statek, aby jeho hospodářská funkce se zvýšila, uvede se v relaci k jinému statku, který tímto spojením ztrácí na své samostatné hospodářské funkci a je určitou hospodářskou formou uveden v odvislost k tomuto druhému statku. Svoji statkavost však neztrácí úplně na rozdíl od neoddělitelných částí jediné věci. Nerozhodno je při tom, zda spojení bylo provedeno mechanicky či volně. Tolik je však jisto, že organické a mechanické spojení bývá příčinou užšího hospodářského spojení (neoddělené plody, součástky stroje), kdežto prostorově oddělené spojení zůstává i hospodářsky volnější. V prvním případě i jinak oddělitelné (objektivně) části ztrácejí někdy svoji statkavost (subjektivně) po dobu spojení, v případě druhém však součástky podržují do jisté míry svoji statkavost, tak v případě § 296. obč. z., nebo vozy náležející k továrnímu zařízení.

Oddělitelné části věci, které nejsou spojeny organicky s věcí hlavní, nazývati budeme příslušenstvím věci, ať už tvoří samostatný kus či nic.

III. Ustanovení §§ 294.—297. nejsou jednotné a obsahují předpisy i o neoddělitelných částech věci a proto bude vždy velmi těžko nabýti úplné jasnosti.⁴⁷⁾ Největší vada ustanovení §§ 294.—297. obč.

⁴⁵⁾ Historický výklad k tomu srov. Hugelm ann Die Zubehörigkeit des landw. Gutsinventars v. Zeitschrift f. d. Priv. u. öff. Recht 1912, str. 139n. — Dlužno však k tomu přihlížeti, že § 296. odporuje částečně § 294. a že onen je vykládati restriktivně dle toho. — Res civiliter immobites Unger l. c., str. 390., immenbles par destination Code civ. art. 524.

⁴⁶⁾ Prvá část (budovy) sem nepatří, konec náleží ad a) a jen střední část o pevně přidělaných věcech týká se těchto výkladů ad c). Hlavně patří sem ustanovení, že movitá věc může býti příslušenstvím nemovitosti, ale ne naopak.

⁴⁷⁾ Dle francouzského práva je zapotřebí, aby vlastník uvedl movitou věc v určitý vztah k nemovitosti; považuje se věc movitá za součást nemovitosti (immeuble par destination), čl. 522., 524., 525. C. civ., klade se důraz na žalobu vlastnickou, poněvadž na věc pohlíží se jako na před-

z. je v tom, že nerozeznávají oddělitelné a neodělitelné (podstatné a nepodstatné) části věci. Základní chyba je, že zákon vychází z primitivního pojmu kusu a nikoliv z přesně stanoveného pojmu statku. Při kusu nemáme nijakým způsobem přesně určen vztah mnohosti částí k jednotě celku a nedostatku tomu chce se uniknouti tím, že vztah tento podkládá se jako vlastnost inhaerentní, což je ovšem nesprávné. Další chybou těchto ustanovení je, že nerozlišují při oddělitelných částech plody a příslušenství věci. V dalších ustanoveních o příslušenství (§§ 295.—297.) není na tři výše uvedené případy § 294. i. f. brán zřetel. Konečně nesmíme zapomínati, že §§ 294. až 297. nepodávají nám individualisace věci dle § 370., ale jen všeobecný návod, jak dlužno pohlížeti na celek a části věci. Individualisace reivindikační odchyľuje se v některých směrech od těchto ustanovení, jak níže dovolíme si naznačiti na několika případech. K tomu výklad ustanovení těchto ani v literatuře ani v judikatuře nebývá prost omylů.

Judikatura přehlíží rozdíl případu sub a) a sub b) a míní, že jen vlastník může provésti trvalé spojení, anebo sice někdo jiný, ale se svolením vlastníka rozh. nejv. soudu ze dne 24. 6. 1884 č. 8334 (Glaser-Unger, 10114), 20. 1. 1904 č. 18931 (Gl.-Unger, 2578), 7. 4. 1904 č. 4502 (2656) [později opouští nejv. soud toto hledisko a připouští, že i jiné osoby, které smí s věcí nakládati, mohou takové spojení provésti, 17. 6. 1913, Rv II 569 (6491)], toto stanovisko má význam pro výklad ustanovení o exekuci vedené na inventář pachtýřův (§ 252. ex. ř.). Rozhodnutí předpokládají, že statkavost je inhaerentní vlastnost věci, srov. najmě rozh. z 9. 1. 1885 č. 14563 (10370), 1. 12. 1885 č. 13984 (10812), v pozdější době přichází nejv. soud k názoru, že hospodářský účel není věcí samou určen, leč trvalým účelem, jemuž věc dle určení vlastníka má sloužiti, 6. 4. 1899 č. 5013 (571), 6. 4. 1904 č. 4951 (2653) [zařízení letních bytů], 30. 8. 1905 č. 7416 (3143) [vozy a koně v továrně], 27. 12. 1901 č. 17598 (1679) [inventář propachtované usedlosti], 1. 10. 1912, R II 852/12 (6062), 29. 9. 1914, Rv I 674/14 (7747) [obchodní portál], nebo jak tento účel stanoven byl smlouvou 2. 6. 1909, Rv VI 271/9 (4669) [inventář], 18. 1. 1910, Rv VI 19/10 (4895) [zařízení], toto rozhodnutí je zajímavé tím, že klade důraz na subjektivní určení věci. Avšak s tímto hlediskem není možno vystačiti, jak patrné z rozhodnutí 30. V. 1911, R II 468/11 (5490), proto nemusí to býti vlastník, ale i jiná osoba, která je oprávněna věcí hlavní volně nakládati, cit. rozhodnutí (Glaser-Unger, 6491), proto také pouze na hospodářskou formu klade důraz rozhodnutí z 27. ledna 1914, R II 51/14 (Právník 1917, str. 83). Praxe nečiní rozdílu mezi oddělitelnými a neodělitelnými částmi věci, 1. 10. 1901 č. 12658 (1568), 28. 11. 1888 č. 10899 (12460), 30. 11. 1909, Rv I 935/9 (4806), naproti tomu míní

měty věcných práv F. Planiohl. c., str. 680. Tak i pro naše právo Tilsch, Obč. právo, § 182.

rozhodnutí z 25. listopadu 1914, R I 855/14 (7131), že §§ 294.—297. vztahují se jen na oddělitelné části nemovitostí, což v tak všeobecném znění není správné. V uvedených rozhodnutích neuvědomila si praxe, že tato ustanovení určují způsob individualisace věci vůbec a ne vzhledem na určitou formu (vlastnickou, § 370. obč. z.), což výše bylo vyčteno (str. l. 14 p.) a že tato individualisace u všech norem není stejná, v novější době však i tato diferenciacie proniká, srov. rozh. 4. 11. 1904 č. 13046 (2821), 29. 5. 1912, Rv I 514/12 (5945), 9. 9. 1914, R I 178/14 (Právník 1917, str. 568), toto rozhodnutí abstrahuje od otázky vlastnické. Z toho je patrno, že praxe znenáhla počíná správně rozlišovati různá hlediska, která zde přicházejí v úvahu. Je viděti tedy, že i pro praxi bylo nutno, aby se teoreticky řádně odůvodnily předpoklady názoru na věc v našem právu.

§ 12. Hromadná věc.

Máme dva statky, které jsou úplně samostatně schopny plniti své hospodářské funkce, ale k některým hospodářským funkcím musíme je uvéstí ve vzájemný vztah, aby mohly plniti nějakou speciální funkci hospodářskou. Okolnost tato bude míti pro právní řád jen tehdy význam, jestliže je tento vztah trvalý a ne pouze přechodný (viz str. 126.). Od pertinencí liší se tento případ tím, že zde není nějaký statek, který přichází v odvislost k jinému statku. Zde máme dva rovnocenné statky, které k plnění určité funkce hospodářských přicházejí v úvahu (vyšší postulát Engliš l. c. str. 40).⁴⁸⁾ Jich statkavost se rozmnožuje, aniž statkavost jednotlivých statků se ruší.

Zde máme co činiti s pojmy kolektivními, jimž v právu říkáme věci hromadné (universitates rerum distantium na rozdíl od universitates rerum cohaerentium = věci složené). O hromadných věcech bylo mnoho psáno, byl veliký spor o to, zda může hromadná věc existovati jako samostatný předmět práva. Mínění byla velmi různorodá.⁴⁹⁾ Musíme si proto naše hledisko poněkud ob-

⁴⁸⁾ Správně tuto okolnost zdůrazňuje rozh. 24. 5. 1911 R I 340/11 (Gl. Ung. 5485).

⁴⁹⁾ Ti, kdož přijímají hromadnou věc, mají za to, že tyto hospodářské vztahy, které spojují statková individua ve vyšší kolektivitu, mají samostatnou existenci, tvoří proto samostatný předmět práva. Girtanner l. c., str. 100. a násl., Baron l. c. str. 31., konstruovali věc podobně jako právníckou osobu, ovšem v relaci ku předmětu a ne subjektu práva. To je ovšem nesprávné a proto měli proti takovému hledišku snadnou práci Exner, *Rechtserwerb durch Tradition*, str. 240. a n., Unger l. c. str. 470. a násl., Randa: *Besitz* § 19 (viz však str. 424: *Wer den Besitz des Ganzen erwirbt, besitzt nicht die einzelnen Teile, sondern nur das Ganze.*) Krainz-Ehrenzweig l. c., str. 258. a 259. Proti nim zase Till *Zeitschrift* l. c., jehož vývody jsou správné, ale považuje-li věc za předmět práva (str. 739.), jsou jeho výklady nedůsledné. Stanovisku Tillovu blíží se Gierke: »Innbegriff von Einzelsachen vermöge ihrer durch dauernde Zweckgemein-

jasníti, abychom se nepodobali plavcům, kteří bez stožáru a kor- midla bloudí po širém moři.

Kolektivní pojmy jsou pojmy celku, který se skládá z množ- ství diskretních částí, které jsou myšleny jako samostatné kusy ne- bo individua. Pojem určitého množství hmoty není kolektivním po- jmem, pokud si ho nepředstavujeme jako souhrn určitých individuí, jako to činí atomistická teorie, kteréž je každá hmota souhrnem in- dividuí. To ovšem není hlediště, s něhož pojmáme věc ve smyslu právním. V obyčejné mluvě nazývá se hromadnou věcí vnější ná- hodný souhrn kusů hmoty, na př. hromada písku, skládka dřeva, řada pahorků (pohoří) atp. V přírodních vědách vystupuje hromad-

schaft begründeten objektiven Zusammengehörigkeit nach allgemeiner Ver- kehrsanschauung als einheitlicher Gegenstand gilt... erst in ihrer Ver- bindung einander zu einem spezifischen Gebrauchszweck geeignetem Gegen- stande ergänzen (l. c. str. 53.) Dernburg l. c. str. 452, Unger l. c. 477. činí však pro teleologicky orientovaný výklad velmi správnou námitku: předmětem práva mohou býti jen jediné věci a jen jednotlivé věci jsou námi ovládány. — Výše zmíněná paralela hromadné věci s právníkou o- sobou je zcela nesprávná, poněvadž osoba ať právníká, ať fyzická nikdy neexistuje; je to pouhá konstrukce subjektu právní odpovědnosti. Weyr Základy, str. 161. a násl. — Pfersche l. c., str. 19., domnívá se, že hromadná věc je jen zkrácený výraz pro mnoho věcí; toto mínění nevede však k ničemu. — Pisko l. c. str. 20n. pojímá onu zvláštní hospodářskou relaci jednotlivých statků k veškerenstvu těchto statků jako zvláštní hod- notu, kterou známým způsobem objektivisuje a tím činí z ní takto samo- statný předmět práva. — Tomuto hledisku blíží se Till Zivil. Fragmente l. c., str. 377. Tilsch, Občanské právo, § 184., přijímá teorii starších, hledající v hromadné věci obdobu právníké osoby. Jinak Zástava ruční, str. 24. — U některých spisovatelů (na př. Gierke l. c., str. 56a. n, Unger l. c., str. 487. a k tomu 356. a 357. Bickmayer: Über das Vermögen im juristische Sinne (1879) 103n. — Mühlenbruch: Über universitates juris et facti, Archiv f. Ziv. Praxis 17, str. 321n, Burckhard II., str. 156. zvláště ostře zaměňuje pojmy, což právě vytýkáme), vyskytuje se i pojem universitatis juris, což není nic jiného než jmění určité osoby, ale pojímá toto jmění jako předmět práva je umožněno jen nerozlišová- ním hlediska teleologického a normativního, pak záměnou objektivních a subjektivních postulatů. Jakmile přihlížíme k jednotlivým potřebám člověka, mizí nám jmění v jednotlivé věci, jakmile však přihlížíme k celku těchto potřeb a ku sféře jeho vůle, máme jmění. Tento pojem porušuje se, že nepřihlíží se jen k danému subjektivnímu stavu, ale běře se za základ vedle tohoto stavu i ideální objektivovaný účel, proč norma byla dána. Vedle věci hmotných vystupují tam i věci nehmotné, které jsou v tomto smyslu jen hospodářsky ceněná ochrana právní, ale tato okolnost může se pojímáti jak objektivně, tak i subjektivně. Neuvádíme další detailnější po- lemiku s jinými spisovateli, poněvadž tento problem se nás přímo netýká. Jen tolik podotýkáme, že odmítavé mínění Ungerovo l. c. vzhledem na § 1409. (nov. III., § 186., 187.) obč. z. nedá se dnes uhájití. Ungerův názor reprodukuje Schiffner l. c., str. 83. Pro francouzské právo srov. Pla- niol, I. sv., str. 653. a n. Objektivně pojímá jmění Krainz-Ehren- zweig, I., str. 238. Nově stala se tato otázka aktuální při pojmu podniku, což se nás však netýká. Srov. Ohmeyer Das Unternehmen, str. 16, Pisko l. c., str. 48., Herrmann-Otavský: Obchodní závod a práva ku statkům nehmotným (Randova poeta).

ný pojem jako celek vzájemných vztahů kausálních (na př. slunečný systém).⁵⁰⁾

Pro nás musí býti rozhodný teleologický vztah. Jako při jednotlivé věci musí i zde určen býti poměr částí k celku, musí zde býti hospodářsky stanovená forma, která je pro celek konstantou, třeba se části mění. Od jednotlivé věci liší se tento případ tím, že součástky jsou samostatná hospodářská individua.⁵¹⁾ Případ tento je nejmarkantnější tam, kde různá individua vědomě nebo pudově se spolčují v takovou kolektivitu.⁵²⁾ Není proto divu, že byia stádu v římských pramenech věnována velká pozornost (gregatim habentur l 1, § 3 D 6, 1; l 21, § 1 D 44, 2; l 70, § 3 D 7, 1 a jiná místa). Tuto teleologickou relaci má na mysli *Alfenus*, když mluví o kolektivitách tak různorodých. Nás zajímají kolektivity určené hospodářským postulátem a složené ze statků.

Není zapotřebí, aby části kolektivity vědomě nebo pudově k sobě lnuly, při teleologické relaci dostačí, když máme zde dáno spojení vzhledem na určitou potřebu, kterou věci jsou schopny společně uspokojiti. Není zapotřebí, aby bylo mnoho věcí, dostačí i dvě věci na př. přibor (což přehlíží *Pfersche* l. c.). Příklady těchto kolektivit uvádějí se: knihovna⁵³⁾, sklad zboží, zařízení domácnosti atp. Je přirozeno, že jak při věci jediné, tak i při věci hromadné bude rozhodovati potřeba, již hromadná věc má sloužiti, která určuje vztah mezi jednotlivými částmi hromadné věci k celku a tím i hospodářskou formu hromadné věci. Zde máme dvojí možnost: buď přihlížíme k subjektivní stránce, anebo k objektivní stránce postulátu. Tato otázka je v tomto případě aktuálnější, poněvadž forma hromadné věci je jen z tohoto teleologického hlediska konstruovatelná a nepřimyká se k jednotlivým kusům jako při věcech jednotlivých. »Jen citící člověk může posouditi, zda a do jaké míry jest splněn (sc. subjektivní postulát). Všechny ostatní postuláty jsou objektivní, myšlenkově odlučitelné od subjektu chtění, objektivně proto představitelné a sdělitelné, takže může kdokoliv posouditi, jsou-li splněny« (*Engliš*, str. 34). Pravili jsme již výše (str. 123), že při výkladu norem musíme klásti důraz na objektivní prokázatelnost hospodářské formy. Tento důkaz při hromadné věci může se provésti jedině průkazem postulátu a tudíž nutno pojímati onen hospodářský postulát jen jako postulát objektivní.

V našem právním řádu máme však tuto okolnost ještě stupňovánu. Dle obč. zák. jest možno považovati za věc hromadnou je-

⁵⁰⁾ *Siegwart* l. c., str. 269.

⁵¹⁾ Případ je podobný jako u pertinenci a skutečně je hledisko v tomto příkladu jen poněkud posunuto.

⁵²⁾ Takové kolektivity neomezují se na statky na př. rod, organizace sociální atp.

⁵³⁾ Zde však nutno kolektivitu bráti *cum grano salis*, jen z určitého hlediska uspořádaná knihovna bude hromadnou věcí a ne náhodou snesené knihy. —

dině takové věci, »které bývají považovány za jedinou věc a označovány jediným jménem«. (§ 302.) Odkazuje zde tudíž obč. zák. na zvyklost. Tím jsme ovšem v posuzování, které předměty tvoří v daném případě hromadnou věc, omezování. Nestačí prokázat, že dotyčné věci in concreto sloužily dohromady ukájení nějaké potřeby, nutno nad to prokázat, že bývá zvykem takové věci slučovati v jedinou formu hospodářskou.⁵⁴⁾ Dále myslím, že v tomto případě nutno použití též ustanovení §u 294. a mluvit o hromadné věci jen tam, kde vlastník dotyčných předmětů tyto trvale spojil jedním hospodářským účelem (případ ad a nedá se použití, případ ad c viz níže). Toto má veliký význam pro interpretaci smluv. Sporné je, zda možno tohoto pravidla použití pro individualisaci věci ve sporu vlastnickém po rozumu § 370. obč. z., poněvadž jednotlivé věci zůstávají i nadále individualitami.

Vedle toho zákon může předepsati, že za daných předepsaných předpokladů jest více samostatných věcí pojímati jako celek, a jako takový tvoří pak právní skutečnost pro konstrukci subjektivních povinností. Toto bude míti význam pro naše další výklady, o čemž, jak doufám, budeme se moci dostatečně přesvědčiti v této studii.

Takový je význam hromadné věci dle našeho právního řádu. Z toho však se nám podává, že § 302. obč. zák. neobsahuje snad nějaké nominální definice, která by se hodila do pouhé učebnice ale ne do zákona (jak se domnívá R a n d a, *Eigentum*, str. 36.),⁵⁵⁾ nýbrž že jeho ustanovení je velmi závažné pro konstrukci pojmu hromadné věci jako právní skutečnosti. S tohoto hlediska nutno posuzovati i speciálnější ustanovení § 1409. obč. zák.⁵⁶⁾

⁵⁴⁾ Srov. v obecném právu *Dernburg* l. c., str. 452 n., jen že pojímá statkovost jako inhaerentní vlastnost a proto nepřichází ku správnému závěru. — *Ohmayer* l. c., str. 23. — *Správně Till* l. c., str. 750. (*Grünhutův časopis*, 12.)

⁵⁵⁾ Podobně *Schiffner* l. c., str. 37. — *Exner* l. c., str. 245.

⁵⁶⁾ Nesmíme věc hromadnou pojímati jako předmět vlastnického práva a pak zaujmouti hledisko pro nebo proti, jako tomu v běžném literárním pojetí, aniž smíme z hodnoty činiti nový objekt vedle hmotné věci, jako to činila právní věda před válkou, najmě při otázce, co je to podnik a v otázce immateriálních práv, elektřiny atp. Tu přisuzovala se pojmu hmotná existence. Z římských právníků *Ulpian* a *Pomponius* zcela přesně pochopili, že hromadná věc je jen určení věcí jedinému hospodářskému účelu. Srov. l. 68, 69, 70 D 7, 1 najmě: Sed quod dicitur debere eum summittere, totiens verum est, quotiens gregis vel armenti vel equitii, id est universitatis ususfructus legatus est: ceterum si singulorum capitum, nihil suplebit. 10 § 8 D 7, 4 »Quadrigae ususfructu legato si unus ex equis decesserit, an extinguatur usus fructus quaeritur. Ego puto multum interesse, equorum an quadrigae, usus fructus sit legatus: nam si equorum, supererit in residuis, si quadrigae, non remanebit, quoniam quadriga esse desiit«. — Nesmíme zapomínati, že hospodářská forma se může měniti podle toho, k jakému účelu přihlížíme a ten může býti při různých normách jako náležitost právní skutečnosti různě stanoven. Jinak při žalobě vlastnické, jinak při požívání,

§ 13. Hromadná věc nemovitá.

I pozemky nutno dle tohoto hlediska posuzovati. Kus půdy, který slouží hospodářskému ukojení potřeb je jedinou věcí. Více kusů půdy, které zůstávají samostatnými věcmi, mohou být sloučeny v jeden hospodářský celek, jako je tomu při různých polnostech jediné hospodářské usedlosti. Spojí-li vlastník tyto pozemky v jeden hospodářský celek, dle zvyklostí místních, je považovati tento celek za věc hromadnou. Poněvadž zde rozhodným je hospodářské určení těchto pozemků vlastníkem, můžeme mluvit zcela správně o hospodářské jednotě. Určení toto musí se však díti dle objektivního postulátu hospodářského a dle místních zvyklostí vlastníkem dotyčných pozemků a trvale. Jiné pozemky netvoří s těmito jednotu hospodářskou.

V našem právním řádu spojují se pozemky v jednotu nejen opatřením vlastníka, ale i přímo dle předpisu zákona, t. j. ne dle té skutečnosti, že slouží určitému hospodářskému účelu, ale dle toho, že jsou zapsány v jediné knihovní vložce (§ 3. kn. ř.)⁵⁷⁾ jako součástí knihovního tělesa. Zde nemáme tedy stanovenou jednotku hospodářským určením věcí, ale skutečností zcela jinou. V literatuře vyskytuje se význam právní jednoty (Pfersche, l. c., str. 22.) a míní se tím knihovní těleso. Ovšem tento výraz by se hodil na všechny případy, kde by zákon bez ohledu na hospodářské určení věcí takovou jednotu stanovil, je tedy výraz tento mnohem neurčitější, než výraz knihovní těleso.⁵⁸⁾

§ 14. Přehled výkladů o věci.

1. Na věc nesmíme pohlížeti jako na předmět subjektivního práva, věc je právní skutečností, pominující s jinými skutečnostmi konstrukci subjektivní právní povinnosti v tom kterém případě.

2. Věc musíme pojímati teleologicky, poněvadž od normativity ke kauzalitě (t. j. světu představovanému jako existentnímu) můžeme dospěti jen přes hledisko teleologické. Nejvyšší postulát, který je nám v tomto případě východiskem, je postulát hospodářský.

jinak při smlouvě zástavní, jinak při smlouvě tržové atd. Srov. výše str. 116 Srov. k tomu Burckhard II., str. 139. — Rozh. nej. soudu 7./10. 1884, č. 10.665 (Gl. Ung. 10.198), 5. 5. 1914, R II 440/14 (Gl. Ung. 7738), 5. 1. 1915, Rv VI 531/14 (Gl. Ung. 7233).

⁵⁷⁾ Při tom neběže se ohled na pertinence a proto je bráti v úvahu, do jaké míry je tímto ustanovením antikvován § 296. obč. z., což si však ponecháváme pro jiné úvahy. Dle obnoveného zřízení zemského nebylo by takového rozporu, poněvadž pertinence se zapisovaly do kněh pozemkových. O. Z., III. díl, K. 3. Jen potud je správný názor Burckhardův l. c., str. 144 all 2. — Exner, Österr. Hypothekenrecht, str. 281, Strobach, Fundus instructus (Gerichtshalle 1884, str. 202).

⁵⁸⁾ I více knihovních těles může dohromady tvořiti hospodářskou jednotu (jedinou věc), rozh. nej. soudu 25. VI. 1888, č. 8624 (Gl. Ung. 12.283), ze dne 16. IV. 1885, č. 2665 (Gl. Ung. 10.531).

Pod zorným úhlem tohoto postulátu jeví se nám předměty jako statky, jsou tedy věci hospodářskými statky.

3. Věc není totožná s kusem, t. j. předmětem majícím jediné prostorové ohraničení. Mnohost částí věci je k jednotě celku určena u věci hospodářským účelem, tomuto určení říkáme hospodářská forma věci. U kusu takového určení není. Je úplně lhotejno, zda věc skládá se z jednoho nebo více kusů.

4. Některé části věci jsou do té míry význačné, že by věc bez nich nemohla sloužiti hospodářskému účelu, v tom případě mluvíme o neoddělitelných částech, nebo o podstatných částech, poněvadž části tyto tvoří podstatu hospodářské formy dotčené věci.

5. Jiné části jsou oddělitelné, aniž tím hospodářská forma věci je porušena, v tomto případě mluvíme o oddělitelných, nebo nepodstatných částech věci. Oddělitelným částem říkáme plody, jsou-li s podstatnou částí věci spojeny organicky, a příslušenství, jsou-li spojeny neorganicky, t. j. lidským jednáním. U příslušenství rozhoduje hospodářské určení věci t. zv. vedlejších.

6. Poměr částí k celku může býti různý podle toho, jak na věc pohlížíme, zda subjektivně či objektivně. Pro právní řád je rozhodným prokázatelnost účelu, jemuž věc slouží, ať už tento účel pojímá se objektivně či subjektivně. Nelze proto stanoviti přesnou mez mezi oddělitelnými a neoddělitelnými částmi věci. A mezi oněmi je dána zase celá řada intensity vztahů částí k celku. Hraničními případy jsou jednoduchá věc a hromadná věc.

7. Naše právo jednotí části k celku při nemovitostech též dle skutečnosti zápisu do téže knihovni vložky. Je to knihovni těleso, též právní jednotu zvaná.

III. Součástky velikého majetku pozemkového.

§ 15. Součástí nemovitostí.

Součástky velikého majetku pozemkového jsou nemovitosti a práva s těmito nemovitostmi spojená (§ 1 z. z.). **Pozemek** — jak jsme pravili výše (str. 121) — je sám o sobě velmi složitá věc, ale hospodářská forma určuje nutný vztah mnohosti částí k jednotě celku a tím je umožněno chápati pozemek jako celek. Hospodářská forma je dána hospodářským účelem, jemuž pozemek ten má sloužiti. Forma může se měniti, ale pro pozemky máme všeobecně formu do jisté míry stanovenou v §§ 295 věta prvá a částečně 297 (viz str. 123). Máme-li pozemek individualisovati dle § 370. obč. z. ve sporu vlastnickém, čili (jak se obecně říká) máme-li stanoviti předmět vlastnictví, musíme se řídit ještě dle dalších detailnějších předpisů §§ 417—422 obč. z. Vše, co je v takovém poměru k pozemku, jak zmíněné předpisy to ustanovují, tvoří podstatnou součást jeho jako hospodářské jednotky, jako věci ve smyslu právním.

Z výkladů v předcházející části této studie je jasno, že právo naše celkem nepředepisuje žádných pevných směrnic, jak nutno věc

individualisovati a spokojuje se v jádře jen ustanovením, že hospodářské určení věci určuje její individualitu. Nesmíme si však zamlčet, že týž kus hmoty může míti různé hospodářské určení a že tudíž poměr částí ku celku je dán právě jen relativně. Dle jedné právní normy může býti tento hospodářský účel určen tak, dle druhé onak, může proto předmět míti různou formu, čili může býti různou věcí dle toho, jak na ni pohlížíme.⁵⁹⁾ Přicházíme-li k výkladům konkrétních předpisů, musíme si uvědomiti, dle jaké hospodářské formy nutno předměty individualisovati. Dle jaké normy máme postupovati, individualisující pozemek dle záborového zákona?

Záborový zákon sám nemá žádného přímého ustanovení o tom, jak máme individualisovati pozemky. Nepřímo máme to nicméně vyřknuto ve slovech: »Velkým majetkem pozemkovým rozuměti jest soubory nemovitostí náležející vlastnický jediné osobě atd.« (§ 2 z. z.). Přichází v úvahu pozemek, individualisovaný dle § 370 obč. z., čili obecně řečeno jako předmět vlastnictví. Pro pozemky máme pak řadu ustanovení o tom, jak nutno je individualisovati, což právě bylo podotčeno.

Pozemek je v prvé řadě půda, z níž se pozemek skládá. Dále rostliny, které z půdy rostou, ať byly zasázeny kýmkoliv (§ 420, 295 obč.) i s plody dosud organicky s nimi spojenými, pak budovy (§§ 417—419, 297 obč. z.), ať jsou postaveny kýmkoliv. V těchto případech máme organické, po př. mechanické sloučení částí pozemku. Musí proto rostlina vyraziti kořínky a bráti tím potravu ze zmíněného pozemku (§ 420 i. f.), tím nastává organické spojení s pozemkem, rostlina stává se součástí pozemku. U budovy musí býti spojení trvalé a v tomto případě je klásti asi důraz na objektivní stránku, t. j. již ze způsobu stavby musí býti patrné, že jde v tomto případě o trvalé určení budovy, že to není jen přechodná lehká stavba (§ 297 na začátku, § 294 in. f.). Jsou-li takto části pozemku k celku určeny, nemůžeme u rostlin přihlížeti k tomu, že úmysl vlastníka v tomto případě byl jiný, nebo že zasazení provedl nevlastník a že rostliny (stromy) měly na tom pozemku zůstatí jen tak dlouho, pokud trvalo oprávnění oné druhé osoby. U budov máme sice přihlížeti v prvé řadě k objektivní stránce, ale není vyloučeno prokázati, že v daném případě jde o poměr opačný, tedy přihlížeti i k subjektivní stránce. V našem případě budou tvořiti rostliny vždy součást pozemku, tedy na př. les, osemi atd., budovy jen tehdy, jsou-li určeny, aby trvale na pozemku dotyčném zůstaly.

Budovy jsou zase složeny a mechanicky spojeny s mnohými předměty. Při tom musíme rozeznávati tyto součástky: a) součástky, které náležejí k podstatě hospodářské formy domu, jako cihly, trámy krovu, tašky, okna, dvěře, podlahy atd.; bez těch-

⁵⁹⁾ Nejnápadnější je případ neoddělitelných a oddělitelných částí věcí, ale i určení částí věcí vůbec řídití se musí tímto hlediskem. Při tom nutno zase upozorniti na objektivní a subjektivní stránku.

to součástí není dům obyvatelný a nemůže sloužiti hospodářskému účelu bydlení (není představovatelný jako chtěný k bydlení), b) součástky, které nejsou podstatou hospodářské formy, sem náleží u obytného domu předměty jmenované v druhé části § 297.; součástky takové mohou býti však u průmyslových nebo hospodářských budov podstatnou součástí hospodářské formy (srov. výše str. 116 a str. 117). Součástky ad a) uvedené jsou tedy vždy součástí pudy, naproti tomu ad b) vzpomenuté jsou jen za určitých okolností součástí pudy, jsou-li totiž podstatnou součástí hospodářské formy budovy, způsob upevnění sám nerozhoduje.⁶⁰⁾

Dle výkladů v druhé části této studie je nám známo, že části věci nemusí býti spojeny organicky nebo mechanicky, že však u nespojených částí zpravidla bude vztah k celku volnější než u částí spojených. Z tohoto hlediska musíme posuzovati § 295., věta druhá, a § 296. obč. z., konečně § 297. in f. Předpisy práva vlastnického se tyto všeobecné předpisy o oddělených částech věci nemění, ovšem modifikace asi nastává při nemovitostech v knihách zapsaných, ač ze zákonných předpisů není to zcela zřejmo. Vlastnictví nabývá se derivativně k těmto pozemkům jediné vkladem do knihy pozemkové (§ 431. obč. z.) Součásti pozemku jsou ony, které »fysicky« (t. j. organicky nebo mechanicky) spolu souvisí (§ 5. mor. zák. o zakl. kn. poz. ze dne 2. června 1874 č. 97 ř. z.⁶¹⁾ Dle tohoto ustanovení nezapisují se do knih pozemkových součásti oddělené bez ohledu na jejich hospodářské vztahy k pozemkům. Z toho však jsme oprávněni usuzovati, že jen souvislé součásti tvoří část pozemku, přihlížíme-li k němu jako individualitě dle § 370. obč. z.⁶²⁾ U nemovitostí v knihách nezapsaných platí ustanovení § 295., věta druhá, a § 296. obč. z., ale tam zase tyto případy nebudou praktickými. Můžeme tudíž říci: že u pozemků v knihách pozemkových zapsaných hospodářský inventář netvoří více součást pozemku ať oddělitelnou, či neodělitelnou.

⁶⁰⁾ U vlastnictví modifikuje § 419. obč. z. zmíněné ustanovení § 297. obč. z. U žaloby vlastnické musíme totiž k tomu přihlížeti, které součástky žalobce vysoudí, prokáže-li vlastnictví k pozemku a z předešlých výkladů se nám podává jen jediná odpověď: ony části, které tvoří podstatnou část hospodářské formy, není-li stanoveno jinak (na př. u rostlin). Znění § 297. má ten význam, že předměty pevně upevněné považovati jest za součástky neodělitelné, pokud nebude prokázáno, že v daném případě jde o nepodstatné části hospodářské formy. Rozh. 2. 10. 1901, č. 11.236 (Gl. Ung. 2183). Toto však je dnes omezeno ustanovením § 297a. Srov. Klier: Výhrada vlastnictví ke strojům dle nov. k obč. zák. (Právník 1918, str. 217 n.). — Kl a n g: Bemerkungen zu den sachrechtlichen Bestimmungen der Zivilnovellen, str. 1 a násl.

⁶¹⁾ Tuto okolnost předpokládá rozh. z 29. 10. 1912, R I 715/12 (Gl. Ung. 6112), ale míní, že dostačí, vytkne-li se v knihách pozemkových účel, jemuž věc slouží. Myslím však, že to nedostačí, jinak ovšem dle § 252. ex. ř.

⁶²⁾ V těchto výkladech nás nezajímá otázka vertikálního dělení pozemku. Srov. Burckhard II., str. 144. — Jinak při právu zástavním § 252. ex. ř., což přehlídí rozh. z 29. října 1901, čís. 12.951 (Gl. Unger 1603), ale účel reality musí býti patrný z knih. pozem. rozh. z 29. 10. 1912, R I 715/12 (Gl. Ung. 6112), viz pozn. předcházející.

Ale ani u průmyslových podniků netvoří předměty s pozemkem nespojené (sc. trvale) součást jeho, třebaž bez nich pozemku k onomu hospodářskému účelu nebylo by možno používati. (Jinak v knihách železničních a horních.) Toto mínění máme nad to v tomto případě dotvrzeno § 12. z. z., z něhož jde na jevo, že inventář hospodářský netvoří součást pozemků, nenáleží k velkému majetku pozemkovému a není tudíž zabrán (na rozdíl od 252. ex. ř.).

Tím máme stanoven pojem pozemku jako součást velkého majetku pozemkového: jsou to kusy půdy s organickými součástkami za všech okolností, s mechanicky spojenými součástkami, pokud tyto jsou trvale na pozemku umístěny a tvoří podstatnou součást hospodářské formy.

§ 16. Reálná práva.

Práva spojená s držbou nemovitostí, tvořících velký majetek jeetek pozemkový, jsou též součástkou velikého majetku pozemkového, jak na počátku předešlého paragrafu bylo podotčeno. Tím rozuměti jest v prvé řadě služebnosti nemovitostní (Grunddienstbarkeiten, § 474. obč. zák.), pak t. zv. reálná práva, § 298. Ve shodě s §§ 298. a 473. obč. z. určuje se osoba oprávněného držbou příslušného pozemku a mohli bychom za to míti, že oprávněný je ten, jenž je vzhledem na t. zv. panující pozemek chráněn dle § 339. obč. zák. Pokud se týče občanského zákoníka stačí, abychom si uvědomili obsah § 473. a porovnali jej s § 526. obč. z. Z toho se nám podává závěr, že slovo »držitel« není řečeno v technickém slova smyslu, že značí vlastníka dle § 354. násl. obč. z.⁶⁸⁾ Musí tedy osoba oprávněného býti určena tím, že jí přísluší žaloba vlastnická dle § 366. a násl. obč. zák. vzhledem na t. zv. panující pozemek. U občanského zákona dá se problém řešiti poměrně lehce, ne již tak u zákona záborového. Uvažovati můžeme dvojím způsobem: buď vezmeme za podklad slovné znění, anebo řekneme, že záborový zákon prostě převzal pojmenování ze zákona občanského, aniž měnil jeho smysl. Nemyslím, že záborový zákon mění nomenklaturu občanského zákoníka, spíše je za to míti, že zákon záborový chtěl přejati názvosloví občanského zákoníka a tak dotvrditi, že v tomto případě jde o pouhou recepci ustanovení občanského práva. Zmíněné ustanovení § 2. z. z. odkazuje nás na práva dle občanského zákoníka, což jsou práva dle § 298. a 473. obč. z.; osoba oprávněného určena je vlastnictvím panujícího pozemku a nikoliv držbou. Jiný výklad nemá smyslu, poněvadž § 2. z. z. odkazuje jen na příslušná ustanovení občanského zákona a neupravuje samostatně nějaký nový zvláštní poměr, obzvláště když dále mluví se o vlastníku a ne držiteli. Kdybychom se přidrželi doslovného znění, byla by věta I. odst. § 2. z. z. plna rozporů a tak zákon vykládati nesmíme.

⁶⁸⁾ R a n d a, Besitz, str. 58; U n g e r l. c., str. 575.

Náleží-li tedy do souboru zabraných nemovitostí též pozemek, jehož vlastník je oprávněn požadovati na osobě třetí určité chování v důsledku toho, že tato osoba je vůči onomu vlastníku k tomuto chování povinna, čili dle obvyklého názvosloví, je-li s oním pozemkem spojeno reální právo: ustanovuje zákon záborový, že ono právo náleží taktéž k velkému majetku pozemkovému. Sem čítati jest (jak již podotčeno) v prvé řadě služebnosti pozemkové. Obzvláštního významu budou míti služebnosti jmenované v § 477. (§ 492. násl.) obč. z. V těchto služebnostech má značný hospodářský význam pozemek sloužící. Třebas by pozemek služebný byl značně rozsáhlý a trebas by fakticky všechny užítky z tohoto pozemku plynuly do rukou oprávněného ze služebnosti, přece netvoří služebný pozemek součást pozemků velikého majetku pozemkového⁶⁴⁾ Jen ono »právo« náleží k velkému majetku pozemkovému. V některých krajinách udržely se pastviny, kde staré sociální poměry zůstaly nezměněny i se způsobem užívání těchto pastvin a utvořila se zvláštní společenstva bývalé vrchnosti a poddaných, často mívá toto tu právní formu, že velkostatku (jako bývalé vrchnosti) přísluší právo pastviny na těchto pozemcích, které knihovně náležejí jiným osobám. V tomto případě náleží právo na těchto pozemcích pásti do velikého majetku pozemkového (je-li ovšem velkostatek zabrán), ale půda pastvin do velkého majetku pozemkového nenáleží.

Z reálních práv, která přicházejí v úvahu, jsou dnes nejvíce pozoruhodné t. zv. reální patronáty. Na Moravě patronát pro nás nemá valného smyslu, větší význam má v Čechách, kde patronům přísluší správa jmění farních beneficí za spolupráce dotčených beneficiátů.⁶⁵⁾ Tu nutno zase si uvědomiti, že beneficiatní pozemky nejsou součástí velikého majetku pozemkového, jen t. zv. právo z reálního patronátu je ovšem zmíněnou součástí. Jiné reální právo s vlastnictvím pozemků spojené je účastenství na kontribučních fondcích, resp. členství okresních záložen v Čechách (z. z. 22. 3. 1882, č. 26a novelly), nebo kontribučních záložen na Moravě (z. z. 23. 3. 1873 č. 30 a 31). Tato posléze jmenovaná práva přicházejí v těch případech v úvahu, kde bývalé rustikální pozemky tvoří součást velikého majetku pozemkového. S dominikálními pozemky spojené právo rybolovu jest sem čítati (srov. rozh. nejv. soudu, Rv. I 620/12, Gl. U. 5992).

§ 17. Zemědělská půda.

Zpravidla náleží půda bez rozdílu svého hospodářského určení k součástkám velikého majetku pozemkového. Výjimečně u velikého majetku pozemkového, který je menší než 250 ha, větší však než 150 ha, počítá se do zákonité výměry 150 ha půda jen zvláště kvali-

⁶⁴⁾ Proti Stiebrovi, Pozemková reforma, Právník 1919, str. 221.

⁶⁵⁾ Mayerhofer-Pace: Handbuch für den pol. Verwaltungsdienst, 5. vyd., IV. sv., str. 253.

fikovaná, t. zv. z e m ě d ě l s k á p ů d a. U tohoto poměrně menšího majetku počítá se půda věnovaná intenzivnímu hospodaření, kdežto půda věnovaná extenzivnímu hospodaření se nečítá do součástí tohoto majetku. Redaktoři měli asi na mysli poměrně větší hodnotu půdy intenzivně obhospodařované, dále patrně tu okolnost, že půda taková nalézá se v krajinách hustěji osídlených a konečně, že poplávek po takové půdě je poměrně největší. Proto snížil zákon u této intenzivní půdy mez výměry z 250 ha na 150 ha půdy.

Zemědělská půda je taxativně určena. Jsou to: role, luka, zahrady, vinice, chmelnice, jiná půda není půdou zemědělskou. Máme-li statek do 250 ha výměry, je velkým majetkem pozemkovým ve smyslu zákona záborového jen tehdy, je-li mezi jeho pozemky zmíněných zemědělských pozemků více než 150 ha. Zákon provádí přesně zásadu, že jen intenzivně obdělávaná půda ospravedlňuje snížení výměry z 250 ha na 150 ha, proto nepoímá do zemědělské půdy pastviny.⁶⁶⁾ V konkrétním případě bude dosti těžko určití mez mezi pastvinou a loukou, používá-li se pozemku i jako louky i jako pastviny, na př. sklízí se jen seno, kdežto otava se spásá (§ 501. obč. z. a K r a i n z l. c. I.³, str. 725). Máme-li takové sporné otázky, musíme mítí pravidlo, dle něhož chceme postupovati. Můžeme ustanovení to vykládati extenzivně, anebo restriktivně dle toho, co považujeme za pravidlo. Zákon v tom směru není zcela přesný, buď můžeme považovati za pravidlo, že statky od 150 ha jsou zabrány, anebo naopak uznati, že zásadně jsou zabrány statky od 250 ha a jen u půry intenzivněji zpracované snižuje se výjimečně výměra na 150 ha. Text zákona zní: »... výměra ... je větší než 150 ha půdy zemědělské ... , anebo 250 ha půdy vůbec« (§ 2. z. z.). Z taxativního výpočtu půdy zemědělské soudím, že pravidlem jsou zabrány statky teprve od 250 ha, ačkoliv zákon zdá se klásti důraz na 150 ha. Z toho se tedy podává, že ustanovení o zemědělské půdě nutno vykládati restriktivně.

Není naším úkolem kasuisticky případy vypočítávati, než na několik detailů dovolili bychom si přece čtenáře upozorniti. Zmínili jsme se o loukách a pastvinách. Jiný případ, který bude velmi aktuální, je otázka, zda do zákonité výměry 150 ha možno čítati i výměru pozemků, na nichž se nalézají hospodářské budovy. Poněvadž tyto pozemky nejsou ani polem, ani loukou, ani zahradou, ani vinicí, ani chmelnicí, je otázku tuto zodpověděti záporně. Podobně tomu je i u prostory mezi hospodářskými budovami ve dvorci, pokud není zahradou, stejně sem nepatří i soukromé hospodářské cesty, meze mezi poli. Samozřejmě vyňata je lesní půda. Sady nejsou výslovně jmenovány, ale náleží asi pod zahrady, neboť nejde o to, zda zahrada je ohrazena či neohrazena a jako sad používána, i pod pojem role dal by se sad subsumovati. Těchto několik kasuistických

⁶⁶⁾ S v o b o d a Emil: Zákon o zabrání velkých statků, Česká právo I., seš. 2., str. 3., nesprávně počítá i pastviny k půdě zemědělské.

případů na vysvětlení výše stanoveného pravidla dovolili jsme si čtenářům zde uvéstí.

Tolik bylo uvéstí o součástkách velikého majetku pozemkového. Jak patrně, nečiní stanovení součástí valných obtíží, ustanovení jsou celkem jasná a málo složitá. V praxi budou jediné realní práva, která jsou spiata s reálnými břemeny, při přejímání činiti obtíže, ale tento problém řešiti budeme až ve studii příští a proto můžeme otázku tuto zde jen nadhoditi.

IV. Soubor zabraných nemovitostí.

§ 18. Souhrn nemovitostí.

Velký majetek pozemkový skládá se (jak z předcházejícího patrně) z jednotlivých pozemků a z práv s jich vlastnictvím spojených. Tyto jednotlivé pozemky jsou věcmi dle našeho právního řádu a hospodářskými individualitami. Záborový zákon pohlíží však na souhrn těchto nemovitostí jako na celek. Z výkladů druhého oddílu je čtenáři asi jasno, že musíme míti určen nutný vztah mnohosti částí k jednotě celku a že tento vztah určuje se relací k nějakému postulátu. Tento postulát máme v záborovém zákoně výslovně uveden a to v § 1.: »Aby byla provedena úprava pozemkového vlastnictví, zabírá se státem velký majetek pozemkový«. Tento postulát máme v tomto případě určen objektivně a tím máme stanoven způsob, jak máme při dalších výkladech postupovati, neboť konstrukce je různá, klademe-li důraz na objektivní či na subjektivní stránku účele, jemuž věc slouží. Celek pak toho nazývá se soubor nemovitostí s právy, která jsou spojena s jejich držením. V dalších výkladech budeme používatí stručného názvu soubor zabraných nemovitostí.

Tento soubor je dán tou okolností, »jestliže výměra náležející v území Československé republiky vlastnický jediné osobě nebo týmž spoluvlastníkům, je větší než 150 ha půdy zemědělské, nebo 250 ha půdy vůbec« (§ 2. z. z.). Vlastník je pak osoba, která je charakterisována skutečnostmi §§ 380.—446. obč. zák. Při takovém charakterisování souboru zabraných nemovitostí nepřihlíží se k tomu, k jakému účelu věci slouží, poněvadž pro vlastnické právo jest zcela nerozhodno, jakému účelu věc slouží. Pro pojem souboru zabraných nemovitostí je tedy zcela lhostejno, jaké je hospodářské určení jednotlivých pozemků. Proto mohlo by se říci, že takto charakterisovaný soubor rozchází se zcela s pojmem hospodářského podniku,⁶⁷⁾ že soubor není žádnou hospodářskou jednotkou, že může se skládati z více hospodářských jednotek, že není také nutno, aby pozemky byly zapsány v jediné knihovní vložce, že nepředpokládá se tedy právní jednota ve smyslu výše řečeném,⁶⁸⁾ že je také zcela lho-

⁶⁷⁾ Srov. H o r á č e k: Zemědělská politika, str. 53.

⁶⁸⁾ Srov. K r č m á ř Jan: Zákon o zabránění velikého majetku pozemkového ze dne 16. dubna 1919, č. 215 sb. z. a n. Hartmann-Joachimovo vydání

stejně, zda pozemky jsou zapsány v knihách pozemkových či deskách zemských, či zda nejsou zapsány v knihách vůbec, na př. statek veřejný.⁶⁹⁾

Ještě více dle tohoto mínění rozchází se pojem souboru s pojmem hospodářského podniku, po př. hospodářského závodu pro tu okolnost, že sčítají se v soubornou jednotku i pozemky náležející různým vlastníkům, jako manželům nerozvedeným (§ 2., odst. 2. z. z.), rodičům a dětem (§ 4. z. z.).

V záborovém zákonu máme však značné omezení zásady, že jen vlastnictví je charakteristickým znakem souboru zabraných nemovitostí, poněvadž nutno přihlížeti i k právní i k hospodářské jednotě (§ 3. lit. a). O tomto omezení dovolíme se rozepsati v dalších odstavcích a na konec uvéstí v soulad ustanovení § 2. a § 3. lit. a. Prve však promluvíme o malých souborech.

§ 19. Malý soubor.

8. Malým souborem nazýváme soubor nemovitostí, jejichž rozměry převyšují sice 150 ha, ale nepřesahují 250 ha. Soubory větší 250 ha nazýváme velkými soubory. V tomto odstavci pojednáme o malých souborech, poněvadž máme řešiti několik nejasností v zákoně nerozřešených.

Otázka zní, co rozuměti jest malým souborem nemovitostí, zda pouze půdu zemědělskou, či zda veškerou půdu? Uvedeme příklad: statek 200 ha skládá se z 151 ha půdy zemědělské a 49 ha půdy ostatní. Náleží do zabraného souboru pouze 151 ha půdy zemědělské, či všech 200 ha? Text zákona je nejasný. Při statcích do 250 ha mluví jen o půdě zemědělské, která náleží do zabraného souboru. Z toho bylo by možno usuzovati na to, že ostatní půda je volná. Naproti tomu možno vzhledem na § 3. lit. a. z. z. souditi, že i ostatní půda náleží do zabraného souboru, poněvadž § 3. taxativě vypočítává, co je ze záboru vyloučeno. O úmyslu redaktorů nebude asi sporu, ale to je mínění soukromých osob, zákon není míněním soukromých osob. Postulát jednotící mnohost částí souboru nám nedává žádné odpovědi. Tedy non liquet? K tomuto poslednímu prostředku v interpretaci norem můžeme sáhnouti jen tehdy, nemáme-li již žádných jiných prostředků více. Dosud jsme však všech prostředků nevyčerpali. Musíme především stanoviti vztah § 2. s § 3. z. z. Toto ustanovení § 3. z. z. nám přesně vypočítává, kterou půdu nelze po-

zákonů, str. 11. — Stieber M.: Pozemková reforma, Právník 1919, str. 217. — Svoboda Emil l. c., str. 3.

⁶⁹⁾Krčmář l. c. — O veřejném statku viz Randovo Vlastnictví, 6. vyd. (Kasanda), Praha 1917, str. 12 n. a nejnověji Antonín Eršil: O veřejném statku a jeho evidenci, »České právo«, I., str. 7 a násl. Jinak Till: Privatrechtl. Fragmente l. c. Dle textu rozh. nej. soudu 12. 4. 1910, Rv VI 124/10 (Gl. Ung. 5030), 18. 1. 1910, Rv VI 4/10 (Gl. Ung. 4903), 10. 7. 1912, Rv II 626/12 (Gl. Ung. 6006), obzvláště 3. 12. 1912, Rv II 1090/12 (Gl. Ung. 6159). —

važovati za zabranou, třebas náleží vlastníku souboru, toto ustanovení nečiní rozdíl mezi velkým a malým souborem. Naproti tomu znění § 2. z. z. není dostatečně přesné, abychom z něho zcela bezpečně mohli usuzovati, že půda nezemědělská u malých souborů nečiní jich součástí. Musíme tedy nejasné znění § 2. doplniti jasnějším zněním § 3. Z toho se tedy podává závěr, že u statků do 250 ha půdy patří do zabraného souboru nejen půda zemědělská, ale veškerá půda, pokud tato není dle § 3. lit. a. vyloučena. Do zákonného rozměru počítá se jen půda zemědělská. Zde u malých souborů vystupuje do popředí, že soubor je jednotka, která není totožná se součtem pozemků, které se do zákonné výměry sčítají.

U malých souborů čítá se do zákonné výměry jen půda zemědělská, ale do souboru náleží veškerá půda vlastníka, pokud není tato vyloučena dle § 3. lit. a. U velkých souborů čítá se do zákonné výměry veškerá půda, pokud není vyloučena dle § 3. lit. a. Těmito rozdíly liší se malý soubor od souboru velikého.⁷⁰⁾

§ 20. Průkaz výměry pozemků.

Z dosavadních výkladů je patrné, že veliká váha klade se na výměru pozemků a tu máme hned otázku: jakým způsobem zjišťovati jest výměru souboru? Záborový zákon nemá o tom žádného ustanovení, ale ani v řadě prováděcích zákonů nemáme žádného ustanovení. Redaktoři záborového zákona mohou se omlouvatí revolučním chvatem, ale k redakci prováděcích zákonů bylo času dosti, aby bylo předepsalo řízení, jak nutno stanoviti výměru souboru zabraných nemovitostí. Dosud v našem právním řádu nemáme ustanovení, které by se dalo hladce převzítí a na tento případ použítí.

Jak známo, v knihách pozemkových jsou v evidenci vedeny součástky knihovního tělesa jen dle čísel parcelních a nikoliv dle rozměru svého, proto na rozměr nevztahuje se veřejná víra, která chrání zápisy v knihách pozemkových. Rozměr pozemků je úředně zaznamenán jen v katastru daně pozemkové, ale zde je závaznost omezena jen na předpis pozemkové daně a není proto pro strany autentický.⁷¹⁾

Závada nebude při přejímání souboru zabraných pozemků státem, neboť v tom případě bude možno prováděti důkaz, že výměra pozemků odchyluje se od výměry katastru daně pozemkové. Pro nás civilisty nemá významu otázka, kdo nese náklady tohoto řízení; otázka tato není v zákoně vůbec řešena. Nás však zajímá otázka rozměru pozemků v tom případě, když přijde na přetřes otázka

⁷⁰⁾ Stieber: Právník 1919, str. 249, pojímá do souboru jen půdu věnovanou úkolům zemědělským, ať už jsou produktivní či neproduktivní. Tomuto mínění nelze přisvědčiti, poněvadž je proti zřejmému textu zákona.

⁷¹⁾ Upozorňuje na to S v o b o d a l. c.

plnění právního závazku ze smluv uzavřených bez souhlasu pozemkového úřadu. Jak se má v tomto případě zachovati soudce? Otázku tuto řešiti budeme ex professo ve studii druhé, v této dovolíme si jen podotknouti, že na tuto otázku není pamatováno. Zda soudce knihovní bude moci průkaz výměry na stranách požadovati? Dle našeho mínění (jež tuto blíže neodůvodňujeme) bude moci soudce knihovní požadovati v pochybném případě průkaz, že pozemky nemají zákonné výměry, i jiným způsobem než opisem katastru daně pozemkové.

§ 21. Právní jednota.

Přicházíme nyní k výkladu sporného § 3., lit. a) z. z., jež byl již častěji uváděn. Ustanovení toto zní: »Ze záboru jsou vyloučeny objekty právně i hospodářsky samostatné, jež neslouží hospodaření na zabraných nemovitostech«. Nejasná stylisace zaviněna byla chvatem, s jakým sdělován byl zmíněný zákon.⁷²⁾

Výše (str. 133) jsme pravili, že p r á v n í j e d n o t a je jiný název pro knihovní jednotu, tomu přisvědčuje i K r č m á ř l. c. Tamtéž jsme řekli, že výraz tento je dosti neurčitý a hodí se na všechny případy, kde nemáme určenu hromadnou věc hospodářskou formou, ale jinou náležitostí zákonem předepsanou. Bylo by bývalo lépe, kdyby zákon zněl takto: »nemovitosti, které netvoří se zabranými nemovitostmi knihovního tělesa společného (§ 3. kn. ř.).«

Názvu »p r á v n í j e d n o t a« možno mimo to vytýkati, že právě v záborovém zákonu nebyl volen šťastně, poněvadž soubor pozemků zabraných tvoří jednotu podobného rázu, jako je jednota knihovního tělesa. Možno tedy mluvití také v tomto případě o »právní jednotě«. V tomto smyslu však není možno zákon vykládati, poněvadž by § 3. (lit. a) jen pravil, že do zabraných nemovitostí nepatří nemovitosti, které nejsou zabrané, což se rozumí samo sebou. Je tedy výklad výše podaný zcela správný. Než na jednu okolnost nutno upozorniti, že význam »právní jednota« stane se zase mnohोznačným, jakmile v našem právním řádu se vyskytne jiná t. zv. právní jednota. Zůstane tedy výraz »právní jednota« povždy neurčitý. Jest toho značně litovati pro velikou důležitost tohoto usta-

⁷²⁾ K r č m á ř v citovaném komentáři podává nám velmi cenný výklad redakční historie: »Prvý bod § 3. (lit. a) byl několikráte přestylisován a, jak se musíme domnívati, nedopadla konečná stylisace šťastně. — — — S původním textem § 2. se původní text § 3. dobře snášel, nové texty spolu neharmonují. Původní text § 2. vycházel při určování pojmu velkého majetku od usedlosti (velkým majetkem jest rozuměti usedlosti [velkostatky, domy, lesní statky a p.]) a bylo připojeno ustanovení, že k výměře usedlosti se připočítává i majetek zemědělský a lesní, který netvoří právní ani hospodářské jednotky s usedlostí, je-li ve vlastnictví vlastníka usedlosti anebo týchž spoluvlastníků jako usedlost. Lit. a) § 3. pak zněla tak, že ze záboru jsou vyloučeny objekty samostatné právně i hospodářsky, jejichž hospodářským účelem není zemědělská nebo lesní výroba.« Str. 14.

novení.⁷³⁾ Jiný názor o právní jednotě projevi prof. Dobroslav Krejčí.*) Vzhledem na velikou znalost autorovu o problémech pozemkové reformy, pokládám jeho mínění za velmi závažné. Krejčí vyslovuje mínění, že pouhá samostatnost knihovních vložek při přísném výkladu nezakládá právní samostatnosti, že nemovitosti zapsaných do různých vložek a třeba i do různých pozemkových knih mohou dle tohoto mínění tvořiti jediný právní celek, když patří témuž vlastníku, jsou stejně a jednotně používány a pod. Dle Krejčího je podmínka tato splněna jen tehdy, přísluší-li někomu k dotyčnému objektu jiná práva než vlastnická a to taková, jež dávají objektu tomu samostatné právní postavení, odchylné od právního postavení ostatních nemovitostí souboru, k němuž objekt ten vlastnický patří. Krejčí uvádí příklady: Objekt je propachtován, dán v užívání, požívání, zřízeno právo stavební. Krejčí klade důraz na tu okolnost, že pozemky právně samostatné nesmí býti stejně a jednotně používány. Toto však týká se hlediska hospodářského, neboť nás poukazuje na to faktum, že právní skutečnost odlišného používání musí býti dána, abychom mohli mluvit o právní samostatnosti. V případech Krejčího uváděných je vlastník obtížen nemovitostí povinen strpěti, aby někdo jiný tuto nemovitost vyžítkoval pro svůj hospodářský prospěch, aby užitky nekoncentrovaly se ve jmění vlastníkově, ale ve jmění osoby jiné. Kdyby však vlastník bez ohledu na dané právní povinnosti používal dotyčných pozemků ku svým hospodářským účelům, nemohli bychom v důsledku toho mluvit o právní samostatnosti. Dle Krejčího je dána právní samostatnost, hospodaří-li na dotyčné nemovitosti někdo jiný, než vlastník a vlastník je to povinen trpěti. Z toho je patrné, že při tomto pojetí právní samostatnosti je rozdělovacím hlediskem hospodářský účel, jemuž věc slouží, a nemáme zde dáno přesné rozdělovací hledisko od hospodářské samostatnosti. Mohlo by se mi namítnouti, že v tomto případě klade se důraz na právní povinnost vlastníkovu strpěti cizí hospodaření a neohlíží se na to, jak skutečně se s věcí nakládá. Tato povinnost vlastníkovu je však determinována hospodářským určením věcí. Dle toho, k jakému hospodářskému účelu má věc sloužiti, dle toho stanovíme v tomto případě i obsah právní povinnosti vlastníkovy. Obrat »má sloužiti« není

⁷³⁾ Nejasnost tato přiměla asi Stiebra (Sborník XIX., str. 156) k námitce »Právní samostatnosti nemyslí se tu samostatnost soukromoprávní, nýbrž veřejnoprávní, živnostenská, průmyslová«. Jest jen litovati, že Stiebra nevysslovuje se poněkud určitěji. Jednota živnostenská a průmyslová je jednotou hospodářskou, jak z předcházejících výkladů je patrné (srov. str. 130). Samostatnost veřejnoprávní je mi poněkud nejasna, snad míní tím daňové předpisy, ale ty jsou sdělány z cela jiného hlediska a nemají s tímto souborem vůbec nic společného a proto nemohou se použiti na náš případ. Zůstává tedy jediné knihovní těleso jako jednota právní a jako folio k jednotě hospodářské.

*) Některá pochybná ustanovení zákona záborového. Časopis pro právní a státní vědu, 1921, str. 1. a násl. — Tuto a ostatní práce Krejčího, znamenité ceny, mohl jsem z této části použiti pouze při korektuře.

v tomto případě však pojem normativní, leč značí výraz pro určitý hospodářský postulát. Je to pouze gramatikálně stejný výraz se základním pojmem normativním, ale logicky je to jiný pojem. Tedy buď jak buď, nemožno dosáhnouti takovým způsobem přesného rozlišení od pojmu hospodářské samostatnosti.

Těmito úvahami jsouce vedeni a přihlížejece k té okolnosti, že knihovní těleso bývá označováno jako právní jednotka, přiklonili jsme se k tomu mínění, že právní jednotka je jen jiný, a to bohužel nepřesný výraz pro knihovní těleso.

§ 22. Hospodářská jednotka.

Neméně nejasná je druhá náležitost, že pozemky musí býti »hospodářsky samostatné, jež neslouží hospodaření na zabraných nemovitostech.«⁷⁴⁾ Máme zde tedy hospodářskou jednotku různých pozemků a vedle toho máme pozemky, které jsou úplně hospodářsky samostatné. Zmíněná jednotka nazývá se v obecně mluvě hospodářským podnikem a samostatné pozemky vyznačují se tím, že nejsou příslušnou hospodářskou formou sjednoceny v jeden celek s hospodářským podnikem. Co je to hospodářský podnik? Pojem ten vytvořen byl národním hospodářstvím. Naším úkolem je uvést tento pojem v soulad s právním předpisem a zjistiti, zda v daném případě právní řád pojem ten prostě recipoval, či zda vyžaduje zvláštní kvalifikace. V národním hospodářství dospělo se k rozdílu mezi pojmem závodu a podniku. V tom směru možno v české literatuře poukázati na velmi instruktivní studii Josefa Mráze »Závod a podnik zemědělský v rakouské statistice závodové« (Sborník Věd pr. a st. XII., str. 84 n.). Jeho studie dotýká se sice v první řadě rakouského sčítání závodového, tedy hospodářských jednotek, jak určitými normami byly blíže určeny, ale jmenovaný rozdíl je tam celkem dobře naznačen a proto hodí se pro naše účely.

Závod zemědělský je komplex půdy z jednoho místního středu technicky jednotně (po zemědělsku nebo lesnicku) vzdělávaný v mezích určité samostatné organizace (l. c. str. 92). Je k tomu zapotřebí: a) hmotný substrát, t. j. půda schopná zemědělského vzdělání, b) půda musí tvořiti jistou místní ucelenost, c) k tomuto místnímu středu musí přistoupiti jednotné technické vedení výrobního procesu, d) je reprezentována samostatným držitelem (l. c. str. 90). Tento pojem nemá pro nás tak dalece významu, poněvadž byl vytvořen k účelům statistickým, ale uvádíme jej přece, poněvadž nám osvětlí lépe rozdíl od podniku.

⁷⁴⁾ Pozemky hospodářsky nesamostatné, které tvoří se zabranými pozemky sice jeden celek, ale nenáleží vlastníku souboru zabraných nemovitostí, není možno sčítati, podobně ne, hospodařili se sice na ploše větší než 250 ha jednotně, ale náleželi tato plocha různým vlastníkům tak, že žádný nemá výměry potřebné.

Podnik je každá samostatná, hospodářský celek tvořící organisace, jejíž činnost může směřovati nejen k ukojení vlastních potřeb hospodářských, nýbrž i k výrobě hmotných statků pro potřeby jiných osob nebo k usnadnění oběhu a směny hmotných statků. Rozdíl charakterisující podnik od závodu, stanoví Mráz dle Engliše,⁷⁵⁾ »že závod je jednotkou technickou, podnik jednotkou hospodářskou nějakého procesu hospodářského, tvoří ve spojení »hospodářská jednotka« kontrast proti »technické jednotce«. Oběma proti sobě stojícími výrazy míní se vlastnosti, které nějaký hospodářský (v našem prvém významu) proces mohu sjednotiti v patrný celek, t. j. na jedné straně technické vedení u závodu (»technická« jednotka), na druhé straně jednotná finanční, hospodářská správa u podniku (»hospodářská« jednotka)« (l. c. 93). »Národohospodářským účelem se tyto organisace od sebe nikterak neliší, obě jsou činiteli v organisaci výroby nebo oběhu statků pro ukojení vlastních nebo cizích potřeb, ale rozdíl mezi nimi zhruba by se dal naznačiti tím, že závod je technickou, podnik hospodářskou jednotkou nějakého hospodářského procesu« (l. c. str. 94).

Dosavadní literatura právníká vytvořila zcela zvláštní pojem podniku jako předmětu práva, vycházejíc pak z hlediska obchodního a živnostenského podniku, skytá nám pro podnik zemědělský málo vhodného.⁷⁶⁾

Již výše jsme pravili, že máme dán objektivní postulát, dle něhož nám bude postupovati. Dále máme zde dán jednotící moment vlastnictví určité osoby. Tyto momenty nutno si především uvědomiti, než budeme moci dále postupovati a rozhodnouti se, zda máme se přidržeti závodu či podniku. »Může totiž nastati poměr, že v mezích jedné samostatné organisace hospodářské vyskytuje se několik po stránce technické samostatných organismů, které místně nemusí spolu souviseti« (Mráz, l. c. str. 95). Tato technická stránka zdá se býti něčím zcela objektivním a proto měli bychom se jí přidržeti. Kdybychom provedli však bližší rozbor — na ten není zde místa —, shledali bychom, že tato technická stránka není přímo určována postulátem hospodářským, že máme při závodu a podniku do jisté míry analogon kusu a statku, ovšem s tím rozdílem, že každý závod je i podnikem nebo částí jeho, ale ne každý kus individuem. Přihlížíme-li k podniku s hlediska subjektivního, tu tvoří buď jeho části (závody) jednotku, anebo netvoří, dle toho, jaké právě hledisko subjektu postulátu zaujímá, což z výkladů druhé části této studie bude s dosta-

⁷⁵⁾ Zprávy Zemského statistického úřadu král. Českého, IX. sv., 1907.

⁷⁶⁾ Podnik zemědělský dokonce tato literatura zamítá, srov. Pisko: Das Unternehmen, str. 21, Schubert-Soldern: Die Zwangsverwaltung und die Verwahrung u. Verwaltung, str. 419. — Pro nás je velmi významno, že nečiní se rozdílu mezi podnikem a závodem (Ohmayer l. c., str. 8., R. Pollak: Die Zwangsverwaltung wirtschaftlicher Unternehmungen, str. 8., Schubert-Soldern l. c., str. 416., Pisko l. c., str. 18., Randa: Handelsrecht I., str. 94. a násl., Herrmann-Otavský l. c., str. 349.) a právě tento rozdíl je pro nás velmi závažný.

tek patrné. Tedy i z hlediska subjektivního můžeme pojímati závod jako podnik.

Zde máme předepsáno hledisko objektivní a musíme proto usuzovati takto: z závody, které tvoří dle objektivního postulátu jednotku hospodářskou bez ohledu na subjektivní mínění dotyčné osoby, jsou jediným podnikem, jedinou jednotkou. Zákon zde však nevyřkl, že to musí býti podnik zemědělský a to je pramenem obtíží dalších výkladů. Obrat »velký majetek pozemkový« poukazuje nás však na zemědělský podnik⁷⁷⁾ a proto tento výraz v tomto smyslu pojímáme.

Půda náležející téměř vlastníku, která slouží zemědělství v širším slova smyslu i s pastvinářstvím i s lesnictvím, tvoří zpravidla jediný zemědělský podnik (§ 2. z. z.), poněvadž z objektivního hlediska dlužno za to míti, že všechna tato půda hospodářsky vzdělávaná je osobou vlastníkovou do té míry hospodářsky sloučena, že slouží jednomu hospodářskému účelu, v minimálním případě k rozmnožení prostředků dotyčného vlastníka. Zda vlastník subjektivně rozlišuje své jmění na samostatné části, nepadá na váhu. Nepadá na váhu, zda je tento podnik zemědělský řízen i technicky jednotně, záleží jen na tom, aby konečný hospodářský výsledek se soustředil v osobě vlastníkově. Na vysvětlenou uvedeme dva případy:

a) velký majetek pozemkový skládá se z 5 dvorců zapsaných v 5 knihovních vložkách (právní samostatnost) po 100 ha výměry; z toho obhospodaruje vlastník sám jeden dvorec, ostatní čtyři jsou jednotlivě pronajmuty, máme zde nesporně 5 závodů zemědělských, ale po rozumu záborového zákona jediný soubor zabraných nemovitostí, poněvadž vlastník s hlediska svého jmění spravuje je dle jednotného plánu a konečný hospodářský výsledek sbíhá se v jeho osobě;

b) někomu náleží 260 ha půdy, z toho přináleží právem poživacím 120 ha druhé osobě. Pokud užívání trvá, máme zde dva podniky, poněvadž konečný hospodářský výsledek se koncentruje u dvou různých osob, nemáme zde žádného jednotčícího hlediska (§ 511. i. f. není jednotčícím znakem).

V prvním případě máme jediný podnik, ve druhém dva podniky. Proto musíme do jisté míry opravití mínění Krčmářova (l. c. str. 14.), jakoby propachtované pozemky, které s ostatními pozemky vlastníkovými netvoří knihovní jednotky, nenáležely k souboru zabraných nemovitostí. Pozemky ty náleží k souboru, poněvadž jsou součástí zemědělského podniku. Naproti tomu pozemky úročné (§ 1131. a násl. sem tam se tyto útvary udržely a mívají formu pachtu) k hospodářskému podniku nenáleží.⁷⁸⁾ Zde máme praktický význam rozlišování závodu a podniku.

⁷⁷⁾ Horáček: Zemědělská politika, str. 53. a n. — Fiedler: Zemědělská politika I., str. 238. a n.

⁷⁸⁾ Příklad bude málo praktický pro ustanovení zák. ze dne 27. května 1919, č. 318 sb. z. a n.

§ 23. Samostatné pozemky. Nemovitostní příslušenství.

Všechny pozemky, které netvoří součást zemědělského podniku, jsou hospodářsky samostatné, na př. městské domy, doly, pokud jde o součástky dolů na dni (§ 117. hor. zák.). Ostatní půda náleží k zemědělskému podniku, není tedy hospodářsky samostatná (s omezením výše právě popsaným) a náleží k ní i hospodářské budovy.⁷⁹⁾

Zákon používá obratu »hospodářsky samostatné, pokud neslouží hospodaření na zabraných nemovitostech«. Tomu možno vytknouti, že výraz »hospodářsky samostatný pozemek« obsahuje v sobě okolnost, že neslouží hospodaření na zabraných nemovitostech. Zdůrazňuje-li zákon přes to tuto okolnost, má tím býti naznačeno, že pozemek — ač sám sebou nenáleží do zemědělského podniku — počítá se do souboru zabraných nemovitostí, jestliže ve své samostatné funkci hospodářské v daném případě fakticky je s podnikem hospodářským v takovém poměru, že by hospodaření nebylo možné, anebo aspoň ne té intenzity. Poměr ten musí býti dán však objektivně, bez ohledu na zvláštní snad organizační schopnosti vlastníkovy. Nutno však dle znění zákona zdůrazniti, že musíme míti soubor zabraných pozemků a teprve můžeme přihlížeti k takovým zvláštním pozemkům, které možno nazvati nemovitostním příslušenstvím souboru. Není možno tedy, aby takový pozemek se mohl čítati do zákonné výměry 150 ha, po př. 250 ha půdy. Je zde úkaz podobný, který jsme seznali u malých souborů s půdou nezemědělskou: do zákonné výměry se nečítá, ale je-li zákonná výměra jinak docílena, náleží do souboru. (Srov. str. 47.)

Zde uchylují se ustanovené náležitosti pozemku hospodářsky samostatného od náležitostí pojmu hospodářské jednotky, jak vytvořena byla národními hospodáři. Pojem samostatného pozemku po rozumu § 3. lit. a) je tedy značně užší než pojem hospodářsky samostatného pozemku a omezen je dvěma směry, t. zv. právní jednotou a tím, že nesmí sloužiti hospodaření na zabraných nemovitostech. Není však předepsáno, že takový samostatný objekt nesmí býti obhospodařován zemědělsky nebo lesnický, což dobře si zapamatovati.

Tím máme stanoveny náležitosti samostatného objektu:

- a) samostatné knihovní těleso,
- b) samostatný účel hospodářský, který
- c) nepodporuje hospodaření na zabraném souboru.

Důsledky toho jsou pronikavé a nejsou zajisté vždy v intencích redaktorů. Nemůžeme zde použiti jako interpretační pomůcky t. zv. vůle zákonodávce, která in concreto se redukuje na vůli

⁷⁹⁾ Tyto vyjímá omylem Stieber l. c., str. 249.

redaktorů. Tato je však jen potud normou, pokud je vyjádřena v zákoně. Nesmíme zapomínatí, že projev vůle součásti zákonodárného orgánu není projevem vůle státu a norma je vůlí státu. Toto připomínáme předem, abychom v detailu nemuseli se k této thesi vracetí.

Soubor zabraných nemovitostí nebude se tedy ve skutečnosti shodovati s pojmem hospodářského závodu, nejbližší bude pojmu podniku zemědělského, ale i zde liší se od něho dvěma směry právě popsanými. Dovolíme si řešití nyní několik sporných otázek.

§ 24. Případy samostatných pozemků. Městské domy.

Městské domy, ať jsou to již t. zv. panské domy v býv. poddanských městech, či paláce šlechtické v hlavních městech, či činžovní domy velkostatkářů, měly býti vyňaty v každém případě ze záboru.⁸⁰⁾ V daném případě však vždy vyňaty nebudou, na př. městský dům je zapsán v jedné knihovní vložce se zabraným souborem. Případy ty vyskytují se u t. zv. panských domů v bývalých poddanských městech, kde dům zapsán je ve vložce velkostatku. Jsou-li však tyto domy zapsány v samostatné knihovní vložce, pak nenáleží k souboru, leč že by v této vložce se nalézaly též pozemky, které tvoří součást souboru. O činžovních domech nebude asi sporu. Ne tak jasný bude případ městských šlechtických paláců, nalézají-li se v nich ústřední kanceláře velkostatku. V takovém případě dům onen je sice právně i hospodářsky samostatný, ale slouží ku podpoře hospodaření na souboru zabraných nemovitostí a jest tudíž počítati do souboru. I městský dům (nemyslíme na činžovní dům) majitele usedlosti, mající zákonnou výměru, jest počítati do souboru, jestliže dům dle svého určení, objektivně pojatého, je zařízen na ústředí provozovny této usedlosti, třebaž u toho domu není žádné hospodářské budovy, dostačí, nalézá-li se v něm kancelář onoho hospodářství (vedle snad bytu hospodařící osoby), bez níž hospodaření nebylo by možné, anebo aspoň ne tak racionálním způsobem. Samostatné pozemky jsou zámky i s luxusními parky, pokud mají samostatnou vložku knihovní.

§ 25. Pokračování. Zemědělské pozemky.

Pozemky, samostatné porozumu § 3. lit. a) mohou býti věnovány zemědělskému i lesnímu hospodářství. Výše uvedli jsme dva případy takových sice zemědělských, ale samostatných pozemků: při požívání a pozemku úročném (str. I. 41). Velmi závažné bude toto ustanovení v případě, kdy pozemky zemědělského podniku nemají dohromady výměru dle § 2. z. z. a vedle toho má dotčený vlastník též pozemky se znaky § 3. lit. a), takže s těmito pozemky by měl více než zákonná výměra obnáší. Krč-

⁸⁰⁾ Krčmář I. c., str. 14.

m á ř l. c. vyslovuje skeptickou otázku, zda tím se nemaří soubor zabraných pozemků, jestliže jednotlivé entity nedosahují rozměru 150 ha, po př. 250 ha půdy? Otázka takto formulovaná vychází asi z toho pojmu podniku, jak byl vytvořen v literatuře obchodního práva a nepřihlíží k důležitému zde rozdílu mezi podnikem a závodem.

K r č m á ř řeší svoje pochybnosti tím, že prý dle intencí redaktorů jsou vyloučeny jen objekty, jichž hospodářským účelem není výroba zemědělská nebo lesní (l. c. str. 15). Toto je sice velmi cenným místem pro historii vzniku zákona, ale nevystihuje zákonného předpisu. Tento výklad by byl správný, kdyby citované místo zákona znělo »pokud neslouží výrobě zemědělské nebo lesní«, ale zákonné místo zní »jež neslouží hospodaření na zabraných nemovitostech«. Podobně i S v o b o d a l. c. vyslovuje pochybnosti a odstraňuje je tím, že zákon nerozlišuje, odůvodnění však nepodává. Otázky Svobodovy⁸¹⁾ pramení též v té okolnosti, že nerozeznává podnik a závod zemědělský. K r č m á ř i S v o b o d a byli nuceni sáhnouti k tomuto způsobu výkladů, poněvadž vycházejí vlastně z pojmu závodu a pak právě latifundie rozpadly by se jim v řadu hospodářských jednotek, mající začasť i právní samostatnost, tím ovšem objektivní účel zákona (který je pojímán jako vůle zákonodárce) byl zmařen a poněvadž dle jich hlediska účel zákona tvoří integrující součást výkladu práva, musili svůj výklad chtít nechtě tomu přizpůsobiti bez ohledu na znění zákona. Vycházíme-li však z pojmu zemědělského podniku, jsou otázky podobné rozřešeny lehce a zákonným zněním přímo.

Tam, kde nemůžeme mluvit o jediném podniku zemědělském, tam máme půdu hospodářsky samostatnou. Je-li půda tato i samostatné knihovní těleso, tam máme pak samostatný komplex půdy dle § 3. lit. a). Tento případ bude zvláště aktuální tam, kde sčítá se půda různých vlastníků: u nerozvedených spoluzemčů (§ 2. z. z.), rodičů a dětí (§ 4. z. z.). Tuto půdu možno jen sčítati, tvoří-li tato půda i jediný podnik zemědělský v tom širokém smyslu, jak jsme ho vymezili výše.

§ 26. Pokračování. Průmyslové objekty.

P r ů m y s l o v é o b j e k t y budou někdy součástí souboru, jindy budou pozemky samostatnými. Nesmíme mysliti při tom jenom na průmyslové budovy, musíme vzíti zřetel i na prvovýrobu, tedy na d o b ý v á n í n e r o s t ů ať vyhrazených, ať nevyhrazených.⁸²⁾ V y h r a ž e n é nerosty nesmí si vlastník pozemku jako takový přisvojiti, čili má povinnost si jich nepřisvojovati (§ 3. hor. z.). Na tyto

⁸¹⁾ Či slovo »soubor« naznačuje určitou hmotnou souvislost, na př. v téže obci katastrální nebo v území takovém, že je alespoň možná jednotná hospodářská správa?»

⁸²⁾ H o r á č e k: Zemědělská politika, str. 8.

horniny nevztahuje se reivindikační ochrana a nejsou tedy — dle běžné mluvy — jeho vlastnictvím. Říkávalo se též, že netvoří součást pozemku.⁸³⁾ Nelze proto horniny tyto čítati do souboru. Pokud jde o zařízení v horách, nemá věc pro nás významu, ani propůjčené míry dolové (§ 42 h. z.) nemění nikterak soubor zabraných nemovitostí. Použije-li se však nějakých pozemků na dni k zařízení hornímu, stávají se pozemky tyto součástí dolu (§ 117 h. z.) a přestávají býti součástí zemědělského podniku bez rozdílu, komu horní podnik náleží, ať vlastníku souboru zabraných pozemků, či zda osobě jiné. [Rozh. nejv. soudu 7./12. 1904, č. 18.140 (Gl. Unger 2862), iudikát č. 173 plen. 13./12. 1905 (Gl. Unger 3245).]

Mnohem těžší bude úkol, máme-li zodpověditi otázku, co s pozemky, které jsou věnovány dobývání nevyhrazených hornin, což v praxi koncentruje se na otázku, jak pohlížeti na lom y? Slouží-li lom — a to bude u menších lomů na velkostatecích — ku podpoře řádného hospodaření na souboru, na př. dodává štěrky na úpravu cest, nebo kámen na opravu budov atp., není lom samostatným pozemkem, nýbrž tvoří součást souboru zabraných nemovitostí. Není-li tomu tak, je lom objektem samostatným v tom případě, není-li zapsán v knihovní vložce s jinými pozemky, které náleží k souboru. K prvovýrobě náleží i r y b o l o v, umělá zařízení, na př. r y b n í k y budou za stejných okolností jako lomy součástí souboru. To jsou asi nejdůležitější případy prvovýroby, kterou nemžno vždy čítati k zemědělskému podniku.⁸⁴⁾

Jiný důležitý obor takových samostatných objektů jsou budovy a nemovitosti, náležející k průmyslovému podniku. Jde-li o průmysl, který s hospodářstvím nesouvisí, není, myslím, tak dalece sporu, jinak však při podnikcích hospodářských o průmyslu.⁸⁵⁾ Stieber (Právník 1919, str. 248) praví, že mlýny, pily, pivovary, cukrovary atp. jsou objekty samostatné, naproti tomu lihovary, škrobárny, mlékárny atd. náležejí k souboru. Myslím, že toto rozdělení je dosti libovolné a také Stieber neuvádí žádného důvodu pro ně. S našeho hlediska možno říci, že podniky hospodářského průmyslu jsou sice samostatnými hospodářskými jednotkami, poněvadž mají samostatný hospodářský účel, ale pokud podporují hospodaření na zabraných pozemcích, mají býti čítány do souboru zabraných pozemků. Tato podpora je dána již tehdy, když by bez tohoto podniku nebylo možno hospodařiti na souboru, anebo ne tak výhodně jako s oním podnikem. Není tudíž možno čítati průmyslový podnik do souboru, je-li možno hospodařiti na souboru stejně intenzivně bez ohledu na dotýčný průmyslový objekt, na př.

⁸³⁾ Randa: Eigentumsrecht, str. 57.

⁸⁴⁾ O korytech tekoucích vod srov. níže (v tomto časopise neuveřejněné části).

⁸⁵⁾ Engliš ve Zprávách zem. stat. úřadu Českého, sv. IX. podává nám na str. VI. přesné odlišení závodu zemědělského od závodu živnostenského.

průmyslové plodiny zpracuje průmyslový podnik, náležející vlastníku souboru, ale tento podnik nezpracuje jen tyto plodiny, leč i cizí a mimo to je možno plodiny průmyslové ze souboru zcela dobře zpeněžit a nenechat je zpracovat vlastními náklady. Tak tomu bude nejen u cukrovarů, ale i lihovarů, škrobáren, mlékáren atp. Nemá-li však ono průmyslové zařízení povahu samostatného průmyslového podniku, je-li pouze součástí intenzivního hospodářského zařízení, pak ovšem nemůžeme mluvit o hospodářské jednotce. Tak tomu bude u malých zařízení palíren slivovice, nebo automatického třídění podojeného mléka, plnění nádob mlékem atd., je-li to všechno pouhou součástí kravína a podobně.

§ 27. Závěr.

Po těchto detailních výkladech poněkud kasuistických musíme se vrátit zase k všeobecnějšímu hledisku a zrekapitulovat naše výklady. Soubor zabraných pozemků je v jádře svém hospodářským podnikem zemědělským, ku kterému však čítáme též pozemky, které jinak k zemědělskému podniku nečítáme. Jsou to:

a) pozemky bez ohledu na svoje hospodářské určení, které jsou součástí knihovního tělesa, jestliže část tohoto knihovního tělesa náleží k souboru zabraných nemovitostí;

b) pozemky, které jsou sice hospodářsky samostatné, ale slouží ku podpoře hospodaření na zabraném souboru. Zde mohli bychom mluvit do jisté míry o pertinencích souboru zabraných nemovitostí (str. 127). Již výše jsme podotkli (str. 146), že musíme mít dán soubor zabraných pozemků, abychom k nim takové pertinance nemovitostí mohli připočítati. Pro kvalitu pozemku, jako pertinence souboru, bude vždy rozhodná samostatná hospodářská forma, t. j. pozemek ve své hospodářské formě může trvat i bez souboru, nelze ho tudíž čítati k zemědělskému podniku. To je jedna náležitost. Druhá náležitost spočívá v tom, že bez toho pozemku nemohl by soubor zabraných nemovitostí plnit některé své hospodářské funkce. Tím jsme však nuceni, přihlížeje k hospodářské funkci souboru, přihlížeti i k onomu pozemku, čili onen pozemek náleží do hospodářské formy onoho souboru. Stojíme-li na tomto stanovisku, ztrácí onen pozemek na své statkavosti a stává se součástí jiného statku, aniž ho považujeme za součástku zemědělského podniku, dle našeho názvosloví nestává se neoddělitelnou součástí zabraného souboru. Nutno ovšem vždy přihlížeti k objektivní oddělitelnosti tohoto pozemku. Z toho důvodu hospodářský průmysl je oddělitelnou součástí zemědělského podniku, ale hospodářské budovy jsou neoddělitelnou součástí jeho, poněvadž nemají žádné samostatné hospodářské funkce (srov. § 24. zák. z 30. ledna 1920, č. 81 zákon přídělový).

Takto jsme si dovolili naznačiti, co je to soubor zabraných nemovitostí. Je to pojem, jenž i pro naše soukromé právo bude míti velikou důležitost.

*

Konečná poznámka. Uveřejňujeme část prvé civilistické studie k pozemkové reformě. Druhá část o změně souboru zabraných pozemků o sobě jejich vlastníka vyjde v knižním vydání těchto studií. Další studie budou tyto: o záboru, o námezdních smlouvách zaměstnanců na souboru zabraných nemovitostí, o vlivu zákonů pozemkové reformy na knihovní právo, o rolnických nedílech. Částečně studie tyto budou uveřejňovány v tomto časopise. Pro neuróvanané poměry knihoven vědeckých nemůžeme zaručiti dobu, kdy vyidou. Pražská universitní knihovna dávno, ani v době dřívější nevyhovovala a nevyhovuje ani nyní; nad to používání této knihovny zde v Brně je spojeno s velikými obtížemi. Tato knihovna je pak jediná, která přichází v úvahu. Opatřování knih pro soukromou knihovnu je pak dnes spojeno s překážkami skoro nepřekonatelnými.

Právní normy o státních dávkách vydané v republice Československé od převratu do konce roku 1920.¹⁾

Jan Č a h a.

Úkolem tohoto pojednání jest shrnouti všechny právní normy dané v Čsl. republice od převratu — pokud ovšem tyto normy nebyly pozdějšími normami zrušeny a byly koncem r. 1920 ještě platny — v jeden přehledný celek, z něhož uvidíme změny daňového systému, platného do politického převratu. Chceme uvést právní normy o státních dávkách, tedy především nikoliv o dávkách autonomních, na př. obecních a zemských přírážkách ku státním dávkám. Ku státním dávkám v tomto pojednání chceme řaditi jen daně v běžném slova smyslu a poplatky potud, pokud spadají pod poplatkový zákon z roku 1850, příp. novely tento zákon doplňující; sazby a sazbymi poštovními a dopravními sazby na drahách, pak poplatky za jistá zvláštní úřední jednání, jak jsou na př. poplatky za visum pasové, poplatky při chemických zkouškách na ryzost zlata a stříbra, poplatky za cejchování měř a vah, poplatky patentové, konsulární, puncovní a j., nebudeme se zabývati. Pod státními dávkami dále máme zde na mysli ony dávky, které tvoří trvalou součást systému finančního státního hospodářství; z tohoto důvodu nebudeme jednati o dávce z majetku jsoucí pouhým jednorázovým opatřením k úpravě státních financí a o akcích soupisových s ní spojených, pak o přechodních opatřeních válečných, jako jsou válečné přírážky k jednotlivým daním a daně z válečných zisků; tu uvedeme pouze data příslušných předpisů. Vedle daní a poplatků uvedeme též právní normy o státních monopolech.

¹⁾ Viz Dr. Drachovský: Přehled finančního hospodářství v Československé republice.